
EVROPSKA STRATEGIJA KULTURNE DEDIŠČINE ZA 21. STOLETJE

Priporočila Odbora ministrov za države članice o Evropski strategiji kulturne dediščine za 21. stoletje

CM/Rec(2017)1

(Sprejel Odbor ministrov na 1278. zasedanju namestnikov ministrov 22. februarja 2017)

Odbor ministrov Sveta Evrope skladno s pogoji člena 15. b Statuta Sveta Evrope,

ob upoštevanju, da je cilj Sveta Evrope doseči večjo enotnost svojih članic in da mora zasledovati ta cilj, še zlasti s skupnimi ukrepi na področju kulture in kulturne dediščine;

ob upoštevanju pionirskega dela Sveta Evrope na področju kulturne dediščine, natančneje ob upoštevanju evropskega leta arhitekturne dediščine, ki ga je organiziral leta 1975 in sklenil z Evropsko listino stavbne dediščine (Amsterdamska listina), ki je omogočila večje zavedanje o pomenu dediščine na evropski ravni in sprejetje celovitih usmeritev o dediščini v vseh državah članicah;

ob upoštevanju nenadomestljivega prispevka strokovnjakov o dediščini, ki se odraža v mnogih konvencijah, katerih izvajanje in nadaljnje spremljanje je odgovornost držav članic Sveta Evrope v sodelovanju z ustreznimi deležniki, natančneje v:

- Evropski kulturni konvenciji (ETS št. 18), podpisani v Parizu 19. 12. 1954;
- Konvenciji o varstvu evropskega arhitektonskega bogastva (ETS št. 121), podpisani v Granadi 3. 10. 1985;
- Evropski konvenciji o varstvu arheološke dediščine (revidirani) (ETS št. 143), podpisani v Valletti 16. 1. 1992;
- Evropski konvenciji o krajini (ETS št. 176), podpisani v Firencah 20. 10. 2000;
- Okvirni konvenciji Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo (CETS št. 199), podpisani v Faru 27. 10. 2005;

s poudarkom na prispevku teh konvencij za oblikovanje temeljnega referenčnega okvira za državne usmeritve na področju kulturne dediščine;

v prepričanju, da varovanje, ohranjanje, spodbujanje ter obogatitev kulturne dediščine pomaga pri oblikovanju bolj vključujočih in pravičnejših družb, ki temeljijo na načelih, ki so skupna dediščina evropskih narodov,

v prepričanju, da dediščinske politike prispevajo k izboljšanju bivalnega okolja in kakovosti življenja Evropejcev ter da igrajo pomembno vlogo pri krepitvi družbene strukture in gospodarskega napredka;

s poudarkom, da je upravljanje kulturne dediščine, ki povsem upošteva načela demokracije in človekovih pravic, izziv za vse družbe po vsej Evropi in tudi po vsem svetu ter da evropski pristop lahko okrepi skladnost in učinkovitost ukrepov, ki se morajo sprejeti na ravni vsake države članice;

trdno odločen, da bo nadalje spremljal izvajanje Namurske deklaracije, ki so jo sprejeli na 6. konferenci evropskih ministrov, odgovornih za kulturno dediščino (Namur, 23. in 24. 4. 2015);

ob sklicevanju na končno izjavo 10. konference Sveta Evrope za ministre, odgovorne za kulturo (Moskva, april 2013), ki potrjuje vlogo Sveta Evrope kot izjemne vseevropske organizacije na področju kulture;

ob zavedanju bistvenega prispevka drugih mednarodnih organizacij, še zlasti Unesca, k zaščiti, varovanju, ohranjanju in obogatitvi dediščine ter ob sprejemanju pobude Evropske komisije¹, da bi leto 2018 razglasili za evropsko leto kulturne dediščine;

ob ugotovitvi, da je kulturna dediščina bistven steber kulture in da se obe področji spoprijemata s skupnimi izzivi;

ob upoštevanju, da so proračunska sredstva in človeški viri na evropski ravni in ravni nekaterih držav članic vse manj zadostni za zagotavljanje ohranjanja in obnove evropske dediščine ter posledično za zagotavljanje njenega prenosa kot zapuščine za prihodnje rodove;

ob upoštevanju Evropske strategije za dediščino za 21. stoletje, ki jo je sestavil Usmerjevalni odbor za kulturo, dediščino in krajino (CDCPP) na osnovi sklepov evropskih ministrov, odgovornih za kulturno dediščino, ter ob priznavanju njenega pomena in vrednosti za vse države članice in za države, ki niso članice, a so podpisnice Evropske kulturne konvencije;

ob ugotovitvi, da je eden od glavnih sklopov Strategije izmenjava praks in konkretnih izkušenj med državami članicami, kar jim omogoča, da iščejo navdih druga pri drugi, da bi olajšale izvajanje Strategije,

1. priporoča, da vlade držav članic:

i. sprejmejo in izvajajo Strategijo, priloženo k temu priporočilu, in sicer na ustreznih vladnih ravneh skladno z veljavnimi državnimi pravnimi določili in s prakso;

ii. Strategijo široko razširjajo med vladnimi in nevladnimi deležniki, regionalnimi in lokalnimi organi, strokovnjaki, lokalnimi zvezami in civilno družbo ter da jih spodbujajo, da naj igrajo aktivno vlogo pri spodbujanju učinkovitega izvajanja Strategije in doseganja njenih ciljev;

iii. kadar je to primerno, uporabljajo primere dobre prakse, ki so zabeleženi in posodobljeni v sistemu HEREIN;

iv. zagotavljajo nadaljnje spremljanje procesa evalvacije, ki je sestavni del Strategije in njenega izvajanja;

2. vabi podpisnice Evropske kulturne konvencije, ki niso članice Sveta Evrope, da Strategijo prevzamejo kot referenčno listino in spremljajo njeno izvajanje skladno s svojim pravnim sistemom in prakso;

3. pozdravlja pobudo Evropske komisije, da leto 2018 razglasi za evropsko leto kulturne dediščine, in spodbuja sinergije z izvajanjem te Strategije.

¹ Ta odstavek bi se lahko glasil tudi tako: in k sprejemanju sklepa Evropske komisije in Evropskega parlamenta, da bi leto 2018 razglasili za evropsko leto kulturne dediščine.

PREDGOVOR

Evropsko strategijo kulturne dediščine za 21. stoletje je treba razumeti v kontekstu sprememb koncepta dediščine, ki je zakoreninjen v zgodovini Evrope, še posebno v 18. in 19. stoletju. Na tej točki je koristno, da omenimo nekaj bistvenih mejnikov v zapleteni zgodovini tega koncepta in dediščinskih politikah, ki nam razodevajo skupne trende in jasne razlike v odnosu posameznih evropskih držav do dediščine in zgodovine, kar je posledica različnih okoliščin v teh državah.

Kot zapuščina vrednot antike, ki so jih ponovno uveljavili in odkrili v renesansi in razsvetljenstvu, predvsem prek rimske in papeške tradicije, je varovanje dediščine vstopilo v javno, versko in v zasebno sfero z namenom ohranjanja in prenašanja predmetov, obredov in sledov od preteklih na prihodnje rodove. Od 17. stoletja dalje so učeni »starinarji« po vsej Evropi sestavljali zbirke najrazličnejših predmetov, ustanavljali prve muzeje in akademska združenja. Nekatere države, kot je Švedska, so takrat sprejele uradna navodila. Prelomnico predstavlja francoska revolucija s svojimi nasprotnojočimi si ukrepi, ki so bili hkrati uničujoči in varovalni, ter s svojimi nemiri, ki so vključevali primere ropanja po nacionalizaciji premoženja.

Takrat so se vključili intelektualci. Leta 1799 se je Goethe zavzel za koncept skupnega lastništva in varovanja dediščine: »Vse umetnine kot takšne pripadajo vsemu človeštvu, posedovanje umetnin pa pomeni, da smo jih dolžni ohranjati.«² Leta 1825 je Victor Hugo v svojem letaku z naslovom »Vojna proti uničevalcem« zapisal: »Pri stavbi sta pomembni dve stvari: njena uporaba in njena lepota. Njena uporaba pripada njenemu lastniku, lepota pa vsemu svetu. Če bi jo uničili, bi torej presegali svoje pravice«³ Sadovi razsvetljenstva – umetniški, znanstveni in tehniški muzeji – so se odprli za javnost v številnih državah. V Franciji se je proces institucionalizacije razvil v izobraževalne namene, skupaj z nacionalizacijo premoženja.

V 19. stoletju v Evropi, razdrobljeni na različne nasprotnojoče si narode, so nacionalistična gibanja in pozneje tudi revolucije leta 1848 poskušali upravičiti in okrepiti obstoj držav, ki so šele nastajale ali so bile ogrožene. Ljudje so se obrnili na preteklost, da bi poiskali svojo identiteto. Postopoma je prišlo do premika od ideje spomenika v spomin osebi ali dogodku (iz latinščine, momentum – spominska struktura, na osnovi glagola monere – spominjati se) do ideje spomenika z zgodovinsko in umetniško vrednostjo. Po vsej Evropi so začele nastajati osnove državne dediščinske politike. Sestavljali so inventarje, sledili so jim zakoni, ki so postopoma uveljavljali določila, ki so urejala varovanje, ohranjanje in obogatitev dediščine.

V zgodnjem 20. stoletju je Avstrijec Alois Riegl predlagal tipologijo spomenikov skladno z nizom vrednot, ki so bile povezane z njimi. Poudarjal je koncepte varovanja, ohranjanja in obnavljanja. Ta načela so pozneje vključili v državne zakonodaje vseh evropskih držav, kar je zapuščina, ki koristi državam članicam Sveta Evrope.

Leta 1931 so na 1. mednarodnem kongresu arhitektov in tehnikov zgodovinskih spomenikov, ki je bil v Atenah, sprejeli prvo listino (Atenska listina o ohranjanju in obnovi zgodovinskih spomenikov), ki se je zavzemala za načela, ki jih je določil že Riegl. Priporočala je, da bi morala vsaka uporaba spomenikov spoštovati njihovo zgodovinsko in umetniško naravo ter da je treba med načrtovanjem kakršnega koli novega razvojnega projekta posebno pozornost posvetiti spomenikom in njihovi okolici. Prav tako je poudarjala pomen sodelovanja med kustosi, arhitekti in znanstveniki, obenem pa

² Goethe J. W. (von) (1799), *Propyläen. Eine periodische Schrift*, Tübingen, citirano v Swenson A. (2013), *The rise of heritage. Preserving the past in France, Germany and England, 1789-1914*, Cambridge University Press, str. 278

³ Hugo V, Sur la destruction des monuments en France (1825), dans : Guerre aux Démolisseurs, *Revue des deux mondes*, tome 5 (1832), str. 607-622.

je pozvala k mednarodnemu sodelovanju, kar je bil prvi tovrstni poziv na področju »umetniške in arheološke dediščine.« Značilen kontekst povojnega obdobja in delo, ki ga je opravljal Unesco, da bi rešil ikonske lokacije po vsem svetu, sta spodbudila te specialiste in njihove naslednike na 2. mednarodnem kongresu arhitektov in tehnikov zgodovinskih spomenikov, ki je bil leta 1964 v Benetkah, da na osnovi predloga Unesca ustanovijo Mednarodni svet za spomenike in spomeniška območja (ICOMOS). Na 2. kongresu so sprejeli 13 resolucij, prva izmed njih pa je bila Mednarodna listina za ohranjanje in obnovo spomenikov ter spomeniških območij, bolj znana kot Beneška listina.

V 70. letih prejšnjega stoletja je nov izraz »kulturna dediščina« zamenjal starejši izraz »zgodovinski spomenik«, ki so ga od takrat naprej uporabljali izključno za zakonsko zaščitene dobrine. Ta sprememba, ki je obsegala precejšnjo razširitev koncepta, se je zgodila v družbeno-gospodarskem, političnem in v kulturnem kontekstu, ki je sovpadal z naftno krizo leta 1973 in bistvenimi spremembami življenjskega sloga. Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine (Unesco, 1972) ter evropsko leto stavbne dediščine, ki je temeljilo na sloganu »Prihodnost za našo preteklost« (Svet Evrope, 1975), sta bila dva ključna elementa te spremembe. Padec berlinskega zidu leta 1989 je spremenil meje in ustvaril nove skupne prostore.

Na osnovi svojih izkušenj, ki so bile posledica 40 let razprav ter izmenjav mnenj strokovnjakov in političnih predstavnikov, je Svet Evrope sestavil in – potem ko so jih sprejeli – izvajal več temeljnih konvencij, ki so jih evropske države prenesle v svoje notranje pravo, kar je postavilo temelje dediščine povečane Evrope:

- Evropska kulturna konvencija (Pariz, 1954 – ETS št. 18);
- Konvencija o varstvu evropskega arhitektonskega bogastva (Granada, 1985, ETS št. 121);
- Evropska konvencija o varstvu arheološke dediščine (Valletta, 1992, ETS št. 143);
- Evropska konvencija o krajini (Firence, 2000 – ETS št. 176);
- Okvirna konvencija o vrednosti kulturne dediščine za družbo (Faro, 2005 – CETS št. 199).

Te konvencije so postale referenčna besedila, ki so jih dopolnili z najrazličnejšimi deklaracijami, priporočili in resolucijami.⁴

Evropska strategija kulturne dediščine za 21. stoletje je naslednica celotne tradicije razmisleka, izmenjave in sodelovanja, ki se je okrepilo v preteklih 40 letih. Vprašanja, ki si jih postavljamo na začetku 21. stoletja, niso več, zakaj ali kako naj ohranjamo, obnavljamo ali bogatimo svojo dediščino, ampak za koga moramo to početi. To je osnova Okvirne konvencije o vrednosti kulturne dediščine za družbo (Faro), ki podpira celoten proces Evropske strategije kulturne dediščine za 21. stoletje.

I. SPLOŠEN OKVIR

Evropska strategija kulturne dediščine za 21. stoletje izhaja iz številnih dosežkov Sveta Evrope, ki so po sprejetju Evropske kulturne konvencije pomagali oblikovati usmeritve o dediščini v večini evropskih držav in povzročili sodelovanje med njimi. Strategija prav tako upošteva delo, ki sta ga opravila Unesco in Evropska unija, ter razprave v mednarodnih nevladnih organizacijah in omrežjih, ki se osredinjajo na dediščino in ki so sodelovali pri sestavljanju te Strategije.

Zanimanje za kulturno dediščino na evropski in mednarodni ravni sega v pozno 19. stoletje in se še vedno razvija. Izraženo je v ustanovnih besedilih in še zlasti v Haaških konvencijah o zakonih in pravilih vojne na kopnem (1899, 1907), Konvenciji o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada (1954) ter v Atenski (1931) in Beneški (1964) listini o ohranjanju in obnavljanju spomenikov. Najnovejša referenčna besedila so: Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine

⁴Dostopno na: www.herein-system.eu/council-europe.

(Unesco, 2003), Konvencija o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (Unesco, 2005) ter Okvirna konvencija Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo (2005), ki poudarja potrebo po večji udeležbi državljanov in zmožnosti lokalnih skupnosti, državljanov ter civilne družbe, da kot dediščino prepoznajo tisto, kar je zanje pomembno, ter da to dediščino spoštujejo, ohranjajo, prenašajo in bogatijo.

Naša celina je doživela veliko sprememb, ki predstavljajo izziv »skupnemu življenju« in upoštevanju načel, na katerih temelji demokracija, ki je skupna dediščina držav članic Sveta Evrope.

Demografske in podnebne spremembe, širjenje množičnega turizma na svetovni ravni, vse večje število naravnih nesreč ali nesreč, ki jih povzroča človek, skušnjava izolacionizma skupnosti, medgeneracijski razkoli, gospodarska kriza in pojav izzivov vrednotam, kot so svoboda, strpnost ter demokracija, na katerih temelji naša družba, oziroma resne kršitve teh vrednot: za vse te izzive so potrebni skladni, celoviti in navdihujoči odzivi.

Kulturna dediščina je z vsemi svojimi sestavnimi deli, snovnimi in nesnovnimi, ključen dejavnik preusmeritve naše družbe na osnovi dialoga med kulturami, spoštovanja identitet in raznolikosti in občutka pripadnosti k skupnosti vrednot. Kulturna dediščina ima lahko bistveno vlogo sredstva za oblikovanje, usklajevanje in uveljavljanje naše identitete.

Kulturna dediščina je skupaj z dejavnostmi, ki jih generira, in politikami, ki jo podpirajo, vpliven dejavnik družbenega in gospodarskega razvoja. Pomaga pri doseganju ciljev v drugih sektorjih. Je izjemno dragocen vir v izobraževanju, zaposlovanju, turizmu in v trajnostnem razvoju.

Nujno moramo ponovno opredeliti položaj dediščinskih politik in to tako, da jih umestimo v središče celostnega pristopa, ki se osredinja na to, da družba kot celota prek svojih državnih organov in skupnosti, ki so skrbniki te dediščine, skrbi za varstvo, zaščito in za spodbujanje dediščine – tako da jo lahko cenijo in čutijo odgovornost zanj vsi, od tistih, ki so bolj povezani z njo, do tistih, ki so z njo povezani le na daleč.

Izziva ne more sprejeti vsaka država sama. Vsakdo si mora ob skupnem zavedanju ter z usklajenimi in doslednimi dejanji prizadevati za uresničevanje teh izzivov, in drugi nas morajo pri tem podpirati in nas dopolnjevati. To je cilj Strategije za 21. stoletje.

II. OBSEG

Evropska strategija kulturne dediščine za 21. stoletje sledi vključujočemu pristopu in ne vključuje le lokalnih, regionalnih, državnih in evropskih javnih organov, ampak tudi vse deležnike na področju dediščine, med drugim tudi strokovnjake, (mednarodne) nevladne organizacije, prostovoljni sektor ter civilno družbo.

Spodbuja dobro upravljanje⁵, ki temelji na participatornem upravljanju, ki vključuje predvsem državne, regionalne in lokalne ravni. Ravno lokalni organi so namreč tisti, ki imajo neposreden odnos s svojo dediščino in ki jo vsakodnevno upravljajo. Zato moramo spodbujati državljane na tej ravni, da

⁵ Dobro vodenje (upravljanje) pomeni koncept, ki navdihuje izvajanje javnih usmeritev, in način, na katerega javni uslužbenci opravljajo svoje dolžnosti. Vključuje načela, kot so na primer (kot referenco si oglejte Strategijo za inovacije in dobro upravljanje na lokalni ravni, ki jo je Odbor ministrov sprejel 8. marca 2008) pravične in svobodne volitve, spoštovanje raznovrstnosti, preglednosti ter etičnega ravnanja, odgovornost, odprtost in udeležba pri upravljanju javnih zadev, trajnost in dolgoročna vizija, preudarna in odgovorna uporaba javnih financ itn. »Participatorno upravljanje« se tukaj nanaša na bližnjico do odprtosti za potrebe in pričakovanja deležnikov, pripravljenost nosilcev javnih funkcij, da jim prisluhnejo in odgovorijo na njihova pričakovanja oziroma povpraševanja, sprejemanje javnih usmeritev v duhu odprtosti, odgovornosti in skupne lastnine.

igrajo večjo vlogo pri izvajanju Strategije v kontekstu javnega ukrepanja ter v tesnejšem sodelovanju z delom, ki ga izvajajo strokovnjaki in zadevne javne agencije.

Koncept kulturne dediščine se je v preteklih nekaj desetletjih bistveno spremenil, njen položaj pa se še vedno spreminja glede na družbo, katere del je. Običajne ločnice izginjajo in namesto njih se uveljavlja celosten pristop: kulturna dediščina, ki obsega nesnovno razsežnost, praktične izkušnje in prepričanja, je neločljivo povezana s svojim kontekstom ter z naravnim in s kulturnim okoljem. Med kulturno dediščino in sodobnim ustvarjanjem se oblikuje novo razmerje, ki omogoča nadaljnje priložnosti za ustvarjalnost in inovacije.

Skladno z Okvirno konvencijo (Faro) je prepoznavanje dediščine zasnovano kot odgovornost vseh: dediščina ni več omejena na tiste elemente, ki jih državne oblasti uradno priznavajo kot dediščino s pravnim statusom, ampak zdaj vključuje tiste elemente, ki jih kot dediščino razumejo lokalno prebivalstvo in lokalne oblasti. Ta novost je privedla do novih, bolj participatornih in na sodelovanju zasnovanih pristopov.

Dediščina je neobnovljivo skupno dobro, za njeno ohranitev, varstvo, obnovo in obogatitev je odgovorna družba kot celota, vključno s političnimi, zakonodajnimi in z upravnimi področji. Posledično obstaja potreba po opredelitvi vlog vseh, ki so vključeni, in po zagotavljanju mehanizmov, s katerimi lahko državljani prevzamejo svoj del odgovornosti. Zato so bistvenega pomena ozaveščanje, raziskave in usposabljanje. Usposabljanje je nujno za ohranjanje in prenašanje evropskega znanja in spretnosti, ki sta tudi obliki dediščine, ki ju lahko izkoristimo. Tak pristop mora temeljiti na dialogu med državo, državljani in strokovnjaki, in sicer z namenom medsebojnega bogatenja.

Dediščina je osnovna značilnost Evrope, za temeljito razumevanje dediščine pa so potrebne interdisciplinarne raziskave. Zaradi svojega edinstvenega bogastva in raznolikosti je pomemben dejavnik identitete in privlačnosti naše celine. Govori o političnih, kulturnih, umetniških, znanstvenih, duhovnih, filozofskih in trgovskih izmenjavah, ki so oblikovale našo evropsko identiteto. Zato nam omogoča, da bolje razumemo sebe in druge.

III. NAMENI IN CILJI

Strategija temelji na osrednjih vrednotah Sveta Evrope: demokraciji, spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, odprtosti in dialogu, enakovrednem dostojanstvu vseh oseb, medsebojnem spoštovanju in upoštevanju raznolikosti. Poskuša spodbuditi in olajšati izvajanje konvencij, povezanih z dediščino. Zagovarja skupen in enoten pristop h kulturni dediščini ter način, na katerega bi jo bilo treba upravljati, in sicer na osnovi učinkovitega pravnega okvira za zagotavljanje celostnega ohranjanja dediščine, opredeljenega v Resoluciji (76)28 Odbora ministrov Sveta Evrope o prilagoditvi zakonov in predpisov zahtevam celostnega ohranjanja stavbne dediščine, in na osnovi vključenosti vseh glavnih akterjev, institucionalnih in drugih, ter predstavnikov strokovnjakov in civilne družbe, na lokalni, državni, evropski ter mednarodni ravni.

Poskuša ustvariti sinergijo med obstoječimi orodji in usmeritvami ter jih izboljšati ali dopolniti, če je to primerno, še zlasti na osnovi pravnih instrumentov, ki veljajo na mednarodni in evropski ravni. Prav tako poudarja izkušnje in dosežke evropskih držav, ki jih posreduje in širi sistem HEREIN, evropska mreža informacij o kulturni dediščini.

Cilji Strategije so tudi oblikovanje mirne družbe, ki se zaveda svoje raznolikosti in na njej zasnovanega bogastva, ki sta privlačna v smislu zaposlovanja in gospodarskega razvoja, ter visoka kakovost življenja in visokokakovostno življenjsko okolje.

IV. TRIJE PREDNOSTNI SKLOPI IN ŠTIRJE PRESEKI (PODROČJA POVEZAV)

Strategija temelji na treh sklopih:

1. »Družbeni« sklop izkorišča dediščinske dobrine in tako spodbuja raznolikost, krepi dediščinske skupnosti ter participatorno upravljanje.
2. Sklop »prostorskega in gospodarskega razvoja« skuša okrepiti prispevek dediščine k trajnostnemu razvoju, ki temelji na lokalnih virih, turizmu in zaposlovanju.
3. Sklop »znanja in izobraževanja« se s pomočjo dediščine osredinja na izobraževanje, raziskovanje in na vprašanja vseživljenjskega izobraževanja, in sicer z ustanavljanjem središč za širjenje znanja o dediščini ter središč za usposabljanje v poklicih in obrteh, povezanih z dediščino, kar temelji na zagotavljanju ustreznih programov za učenje, usposabljanje in raziskave.

Ti »sklopi« vplivajo drug na drugega na štirih področjih, na katerih se srečujejo: na preseku družbenega sklopa ter sklopa prostorskega in gospodarskega razvoja; na preseku sklopa prostorskega in gospodarskega razvoja ter sklopa znanja in izobraževanja; na preseku sklopa znanja in izobraževanja ter družbenega sklopa; končno še na preseku vseh treh sklopov.

Splošna doslednost in konkretna narava Strategije izhaja iz ravnotežja med različnimi sklopi in področji povezav.

V. ZAVEZE

Strategijo smo posredovali državam članicam Sveta Evrope in drugim državam podpisnicam Evropske kulturne konvencije⁶. Močno jih spodbujamo, da ravnajo skladno z njo in na podlagi svojih ustavnih sistemov ter da sprejmejo vse ustrezne ukrepe za doseganje njenih ciljev.

Jasno je, da so lahko ti ukrepi že uveljavljeni, ampak mogoče se bo izkazalo, da so nove pobude vendarle potrebne. Države se v dobri veri zavezujejo, da bodo naredile ustrezne korake, da uveljavijo priporočila, vsebovana v tej Strategiji, in da si bodo medsebojno pomagale z izmenjavo izkušenj, znanja, raziskav ter dobrih praks.

Zbirka podatkov HEREIN že zagotavlja veliko primerov dobrih praks. Državam predlagamo, da si to zbirko podatkov ogledajo in jo dopolnijo z novimi praksami, skladnimi s Strategijo. Dobrodošli so prispevki lokalnih oblasti, deležnikov na terenu, združenj, strokovnjakov in civilne družbe, ki jih bomo predstavili v sodelovanju z nacionalnimi koordinatorji mreže HEREIN.

⁶ To Strategijo so predlagali državam članicam Sveta Evrope in državam podpisnicam Evropske kulturne konvencije v priporočilu Rec(2017) ... Odbora ministrov Sveta Evrope, katerega del je ta Strategija.

VI. VSEBINA IN IZVEDBA

Vsak sklop je povezan z nizom izzivov. Nekateri izmed teh izzivov se prekrivajo z enim ali obema drugima sklopoma. Oblikovali smo številna priporočila, zato da se lahko spoprimemo s temi izzivi. Vsaka država je odgovorna, da priporočila uresniči skladno s svojimi prednostnimi nalogami, sredstvi in z viri. Vsako priporočilo je razdeljeno na smeri ukrepanja v obliki predlogov, ki jih ponazarjajo primeri, ki so jih že izvedli v določenih državah (za več informacij si oglejte Prilogo B).

VI.1 »DRUŽBENI SKLOP« (S)

Družbeni sklop (S) se osredinja na razmerje med dediščino na eni strani ter družbo, državljanstvom, prenosom in izmenjavo demokratičnih vrednot ter dobrim vodenjem prek participatornega upravljanja na drugi.

Izzivi

- S 1. Živeti v miru
- S 2. Izboljšati kakovosti življenja
- S 3. Prispevati k blaginji in dobrem zdravju ljudi
- S 4. Zaščititi kolektivni spomin
- S 5. Vzpostaviti dobro javno upravljanje
- S 6. Spodbujati participatorno upravljanje
- S 7. Optimizirati izvajanje konvencij
- S 8. Spodbujati vključujoč pristop k dediščini

Priporočila

Priporočilo S 1

Spodbujajte vključevanje državljanov in lokalnih oblasti pri ovrednotenju vsakdanje dediščine

Dediščina, ki je okrog nas, v vsej svoji raznolikosti – v snovni in nesnovni obliki – neposredno zadeva državljane vseh starosti, staroselce in prišleke, saj je del našega vsakodnevnega okolja. Posamezna ali skupna vključenost državljanov je posledica procesa, ki se začne z ozaveščanjem in konča z aktivnim sodelovanjem pri projektih, ki jih izvajajo lokalne oblasti in združenja, za identificiranje, interpretiranje, preučevanje in promocijo dediščine. Takšen participatorni pristop k promociji se opira na različne pristope in komunikacijska sredstva – od najbolj tradicionalnih do najbolj inovativnih. Zanj je potrebno boljše zavedanje o tem, kakšna so družbena pričakovanja, obenem pa prispeva k participativni demokraciji na širši ravni.

Bistveni izzivi	S 2	S 4	S 6	S 8			
Preseki	D 1	D 3	K 1	K 3			

Smeri ukrepanja

- Organizirajte animacijske ogledke za spoznavanje dediščine, ki jih vodijo lokalni prebivalci in strokovnjaki za dediščino: obiščite soseske, vasi, mesta, obrtne delavnice, muzeje, knjižnice itn.
- Spodbujajte predstavitve lokalnih obrtnikov, s katerimi odkrivате in spodbujate lokalne spretnosti in praktične izkušnje.
- Organizirajte dogodke, ki vključujejo vidike ljudske dediščine (pekarne, oljarne, parne stroje, lokalne muzeje, glasbo, ples, legende, tradicijo itn.).

- Preverite, kakšne so družbene potrebe in tako prepoznajte pričakovanja ljudi, njihove interese, stvari, ki so jim ali jim niso všeč (mladi, upokojeanci, prišleki idr.).
- Povečajte ozaveščenost o digitalnih orodjih za promocijo in izmenjavo dediščine.
- Uvedite politiko izdajanja publikacij, kot so knjižice, brošure, znanstvena dela.
- Ustvarite avdiovizualne in digitalne programe, ki vključujejo prebivalstvo: televizijske in radijske programe, spletne objave projektov ali natečajev (npr. v tiskanih medijih), katerih cilj je spodbujanje aktivne udeležbe državljanov.
- Razvijajte participatorne projekte za identificiranje dediščine in razvojne projekte, ki vključujejo dediščino.

Ciljno občinstvo: lokalno

Primer ukrepanja

- »SOS Patrimoine«: tematski informacijski listi, ki jih je ustvarila Valonska podeželska ustanova; ti informacijski listi so koristni za vse državljane, vključene v zaščito dediščine (Belgija, Valonija).
www.frw.be

Priporočilo S 2

Naredite dediščino dostopnejšo

Dostopnost do dediščine – oddaljen dostop ali dostop na sami lokaciji – predstavlja dodano vrednost in namen naše dediščine, ki je skupno dobro. Njene različne oblike, snovne in virtualne, fizične in kognitivne, v ljudeh zbujejo najrazličnejše zaznave. To iskanje je tesno povezano s spoštovanjem človeške raznolikosti in različnimi interpretacijami, ki jih dediščina ponuja. Temeljiti mora na podrobnem znanju morebitnih ciljnih skupin in njihovih potreb, obenem pa mora biti rigorozna in ustvarjalna, da bi privabila čim širše občinstvo ter ga aktivno vključila. Za razvoj izkušenj z dediščino je na voljo širok razpon metod in tehnik, mehanizmi pa vključujejo udeležbo ljudi in nadgrajena resničnost. Digitalna orodja in omrežja – še posebno internet – nam dajejo neslutene priložnosti za nove dostope, ki spodbujajo interaktivnost. Dediščina, ki ponazarja ustvarjalno genialnost človeštva skozi zgodovino, je hkrati vir ustvarjalnosti. Če dediščino odpremo, nam to olajša dostop do nje, cilj pa dosežemo, ko skupina ljudi oblikuje sproščen odnos do skupne dediščine.

Bistveni izzivi	S 1	S 2	S 5	S 7			
Preseki	D 1	D 3	K 1	K 3			

Smeri ukrepanja

- Izvajajte izboljšave, s katerimi izboljšajte varnost prostora in gibalno in senzorno oviranim obiskovalcem čim bolj omogočite dostop.
- Opravljajte analize in na njihovi podlagi izboljšajte oznake.
- Oblikujte besedila in metode za predstavitve z etičnega vidika in se tako odzovite na raznolikost ciljnega občinstva in njihovo interpretacijo dediščine.
- Uvajajte pobude za konkretne skupine (mladi, priložnostni uporabniki idr.).
- Vodite akcije za ozaveščanje (tiskani mediji, mediji za otroke, igre/natečaji itn.).
- Ustvarjajte večjezične predstavitve in razlagalno gradivo.
- Oblikujte interaktivne, zabavne in ustvarjalne metode za predstavitve.
- Obiskovalcem predstavite različne načine dožemanja dediščine.

- Razvijajte dediščinske izkušnje, ki združujejo različne oblike kulturnega izražanja (ples, glasba, tradicionalne ali nove spretnosti, gastronomija, itd.) in so privlačne različnim platem človeške narave (čutila, čustva, znanje).
- Ustvarjajte avdiovizualne programe.
- Spodbujajte oddaljeno navidezno spoznavanje dediščine z uporabo najnovejših tehnologij in družbenih omrežij.
- Zbirajte in objavljajte pričevanja domačinov o dediščini.
- Spodbujajte vključujoč pristop k dediščini.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primer ukrepanja

- Dejavnosti, ki so jih izvajali na Dnevih evropske kulturne dediščine (Evropa)
<http://pjp-eu.coe.int/en/web/ehd-jep>

Priporočilo S 3

Z dediščino uveljavljajte ter prenašajte temeljne vrednote Evrope in evropske družbe

Zaradi svoje veličastnosti in raznolikosti lahko kulturna dediščina prebivalcem Evrope pomaga, da vidijo več od svojih konkretnih državnih, regionalnih ali lokalnih značilnosti ter oblikujejo in razvijejo občutek pripadnosti in skupne zgodovine skladno s temeljnimi evropskimi vrednotami humanizma in demokracije. Kulturna dediščina nam omogoča, da odkrijemo vlogo, ki so jo v času in prostoru igrali zunanji vplivi (snovni in nesnovni). Poudarja pomen znanja, spretnosti, praktičnih izkušenj, uvoženih ali izvoženih, ki so se v zgodovini pojavljali v Evropi. Kulturna dediščina nam lahko prav tako pokaže, kako so ti razni vplivi prispevali in še vedno prispevajo k sestavi evropske družbe, njenim značilnostim in idealom.

Bistveni izzivi	S 1	S 2	S 3	S 4	S 5	S 6	S 7	S 8
<i>Preseki</i>	<i>D 1</i>	<i>K 1</i>	<i>K 3</i>	<i>K 6</i>				

Smeri ukrepanja

- Uporabljajte najrazličnejše izraze dediščine, da spodbujate in razširjate temeljne vrednote Evrope in evropske kulture ter družbe.
- Izpostavljajte dejstvo, da ima raznolikost naše kulturne dediščine evropsko in lokalno razsežnost.
- Identificirajte in poudarjajte snovne in nesnovne zunanje vplive, ki so prispevali k zgodovini evropske družbe in evropske kulture.
- Identificirajte in poudarjajte izmenjavo spretnosti in praktičnih izkušenj – uvoženih ali izvoženih.
- Uporabljajte ubeseditve in pristope k predstavitvam, ki so prilagojeni različnim ciljnim občinstvom, in tako pokažite, da sta naša dediščina in kulturna raznolikost dragoceni za prihodnosti Evrope.
- Ustvarjajte pisno, avdiovizualno in digitalno gradivo v več jezikih, s čimer boste ustvarili vezi med določenim območjem dediščine ali dogodkom in drugimi kulturami.
- Udeležite se Dnevov evropske kulturne dediščine in drugih dogodkov, ki poudarjajo povezavo med kulturno dediščino in evropskimi vrednotami, ideali ter načeli.
- Širite duh »Znaka evropske dediščine« in s primeri regionalne ali lokalne kulturne dediščine zbudite navdušenje.

- Spodbujajte in promovirajte »Evropske prestolnice kulture«.
- Sestavite kolektivno in interdisciplinarno zgodovino dediščine v Evropi.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, evropsko

Primer ukrepanja

- Nagrada Europa Nostra in Znak evropske dediščine, [Glasbena akademija F. Liszta](#) (Madžarska).

Priporočilo S 4

Spodbujajte dediščino kot mesto srečevanja in orodje za medkulturni dialog ter za doseganje miru in strpnosti

Nepremična kulturna dediščina in kulturne ustanove so idealne lokacije za srečevanje in dialog v duhu antične agore. Dediščina kot skupno dobro krepi vrednost javnega prostora, ki je skupen državljanom in obiskovalcem. V nekaterih primerih so potrebni procesi usklajevanja za pravično razrešitev situacije, v kateri različne skupnosti isti dediščini pripisujejo različne vrednote. Z odpiranjem dediščine javnosti in posredovanjem znanja ter strasti tudi zasebni lastniki prispevajo k razmisleku in dialogu o skupni dediščini.

Bistveni izzivi	S 1	S 2	S 3	S 4	S 5	S 6	S 7	S 8
<i>Preseki</i>	<i>K 1</i>	<i>K 2</i>	<i>K 3</i>					

Smeri ukrepanja

- Poudarjajte zgodovino in vrednote javnega prostora v območjih dediščine, kar omogoča ohranjanje, ustvarjanje ali poustvarjanje neprekinjene vloge agore.
- Spodbujajte razvoj mest, ki vključuje kulturno dediščino, in tako okrepite uporabo javnih prostorov kot krajev, kjer se ljudje srečujejo.
- Z uporabo kulturne dediščine kot krajev za razmislek, izmenjavo in ustvarjanje podpirajte in spodbujajte javne in zasebne pobude.
- Razvijte zgodbe, ki poudarjajo medkulturne vrednote premične, nepremične in nesnovne dediščine.
- Sodelujte v programu Sveta Evrope Medkulturna mesta.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primer ukrepanja

- »Another story« (Še ena zgodba). Medkulturne poti v muzeju Brera (Italija); <http://valorizzazione.beniculturali.it/it/notizie/259-brera-unaltra-storia-percorsi-interculturali-nel-museo.html>

Priporočilo S 5

Spodbujajte in ovrednotite participatorno prakso državljanov in s tem povezane postopke

Participacija državljanov, med drugim tudi na področju kulturne dediščine, je del demokratičnega procesa. Je posledica zbliževanja politične volje in duha državljanstva. Ljudem omogoča, da v dediščini uživajo, medtem ko hkrati priznavajo svojo individualno in kolektivno odgovornost zanjo. V večini držav imajo v sklopu javnega delovanja določeno obliko udeležbe državljanov, ki je organizirana ali tudi ne. Prepoznavanje obstoječih praks in postopkov ter področij njihove uporabe in

ocenjevanje njihove učinkovitosti ter njihovega učinka nam pomagajo, da okrepimo tisto, kar smo že dosegli, in da razvijemo druge ukrepe za obogatitev participacije državljanov v korist kulturne dediščine.

Bistveni izzivi	S 1	S 3	S 5	S 6	S 7		
Preseki	D 1	D 7	K 1	K 7			

Smeri ukrepanja

- Prepoznajte ovire pri participaciji državljanov in predlagajte rešitve.
- Ocenite obstoječe prakse in metode in nato razvijte udeležbo državljanov pri upravljanju kulturne dediščine: pri njenem identificiranju, opisovanju, interpretaciji, promociji.
- Na podlagi te ocene prilagodite obstoječe postopke in tako izboljšajte udeležbo državljanov.
- Izvajajte nove participatorne pristope k dediščini.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno

Primer ukrepanja

- Društvo prijateljev dubrovniških starin (Hrvaška)
<http://citywallsdubrovnik.hr/drustvo/?lang=en>

Priporočilo S 6

Ustvarite ustrezen okvir, ki lokalnim oblastem in skupnostim omogoča delovanje v prid promociji in upravljanju njihove dediščine

Državljanom mora biti omogočeno, da izrazijo svoja pričakovanja in da so vključeni v upravljanje svoje dediščine. To lahko dosežemo z oblikovanjem skupin, ki jih sestavljajo ljudje, ki pripisujejo vrednote konkretnim vidikom kulturne dediščine, ki jih želijo ohraniti in predajati prihodnjim rodovom v sklopu javnega delovanja in zunaj tega. Državne oblasti pa morajo vseeno sprejeti ukrepe, ki omogočijo izvajanje pravic, povezanih s kulturno dediščino. Vzpostavitev potrebnega okvira lahko preseže meje ožjega pojmovanja dediščinske politike in zahteva ukrepanje drugih javnih sektorjev.

Bistveni izzivi	S 1	S 2	S 4	S 5	S 6	S 7	
Preseki	K 1	K 6	D 1	D 7			

Smeri ukrepanja

- Prilagodite obstoječe zakone in postopke, ki spodbujajo partnerstva med različnimi ravnmi oblasti, lokalno upravo ter vsemi bistvenimi deležniki.
- Spodbujajte razmislek in javno razpravo o aktualnih vprašanjih glede kulturne dediščine ter o potrebnih smereh delovanja.
- Državljanse povabite, da se udeležijo postopkov registriranja in preučevanja dediščine ter del, povezanih z njenim varstvom pod vodstvom strokovnjakov, kar zagotavlja ustrezno raven kakovosti.
- Na vse mogoče načine omogočajte udeležbo državljanov v procesu identificiranja, raziskovanja, interpretiranja, varstva, zaščite in prezentacije kulturne dediščine.
- Omogočajte participativno zbiranje finančnih sredstev.
- Oblikujte dogovore za vključevanje dediščinskih skupnosti v javne dejavnosti.

- Spodbujajte pripravo regionalnih razvojnih in prostorskih dokumentov, ki temeljijo na dediščini kot dobrini, pri tem pa naj bo vključeno prebivalstvo.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno

Primer ukrepanja

- Regionalna svetovalna konferenca za kulturo in deležnike na področju dediščine, regija Loire (Francija)
www.culture.paysdelaloire.fr/politiques-culturelles/conference-regionale-consultative/

Priporočilo S 7

Razvijajte in spodbujajte participatorne programe za identifikacijo dediščine

Dediščino moramo najprej identificirati, še preden jo lahko prebivalci prepoznajo in jo sprejmejo kot svojo ter preden se začnejo kakršni koli procesi, povezani z upravljanjem in prezentacijo. Za državljane je udeležba pri teh participatornih shemah vir osebne izpolnitve, prav tako pa pozornost usmerja na neposredno okolje, kar ima širše posledice. Poudarjena sta občutek, da pripadamo določeni regiji, in zavedanje pomena kakovostnega bivalnega okolja, kar vzbuja občutek skupne odgovornosti za dediščino.

Bistveni izzivi	S 2	S 4	S 5	S 6	S 7	S 8	
<i>Preseki</i>	<i>K 1</i>	<i>K 2</i>	<i>K 3</i>	<i>D 3</i>			

Smeri ukrepanja

- Ustvarjajte platforme za sodelovanje pri skupnem oblikovanju inventarjev.
- Razvijajte participatorne programe in projekte za identificiranje dediščine na različnih prostorskih ravneh, pri tem pa naj vam pomagajo strokovnjaki; ti programi in projekti naj bodo namenjeni različnim občinstvom (odraslim, otrokom, starejšim itn.).
- Zagotavljajte podporo tematskim dediščinskim inventarjem.
- Spodbujajte projekte za zbiranje informacij o najrazličnejših spretnostih.
- Spodbujajte projekte, ki se posvečajo kontekstualizaciji identificiranih prvin, in poskrbite, da jih ne ločite od njihovega naravnega okolja in konteksta, ko jih enkrat opredelite kot dediščino.
- Izvajajte projekte, povezane z usposabljanjem in pridobivanjem povratnih informacij.
- Prednost dajte seznamom ogroženih dediščinskih dobrin.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno

Primer ukrepanja

- Ukrep, ki se izvaja v sklopu projektov Interreg (EU), ki uporablja navedeni pristop k dediščini, npr. »Trans-Formation du patrimoine«:
<http://muap.be/projets/le-projet-trans-formation-du-patrimoine-interreg-iv>

Priporočilo S 8

Spodbujajte pobude lokalnih skupnosti in oblasti za obnovo dediščine

Poleg dediščine s pravnim statusom so še druga območja, predmeti, navade, dejavnosti, tradicije, s katerimi ljudje živijo in jih prepoznajo kot nenehno razvijajoč se izraz svojih vrednot, znanj ter prepričanj. Potruditi se je treba, da se izognemo zanemarjanju teh pogosto nepriznanih oblik dediščine. Podpreti je treba trud lokalnih oblasti in prebivalstva, da pred pozabo rešimo najrazličnejše oblike njihovega kolektivnega spomina, in sicer z uporabo snovne in nesnovne dediščine – prednost pa moramo dati najbolj ranljivim primerom. Pomembno je nuditi pomoč in podporo pobudam, ki skupaj z lokalnim prebivalstvom pomagajo zagotavljati ustni prenos kulturne dediščine in ohranjanje spomina nanjo. Lokalno prebivalstvo je glavni ambasador svojega ozemlja, kar koristi njim, priseljencem in turistom.

Bistveni izzivi	S 2	S 3	S 4	S 5	S 6	S 8	
Preseki	D 1	D 4	K 1	K 2	K 3	K 8	

Smeri ukrepanja

- Izboljšajte znanje in informiranost državljanov o dediščini in s tem omogočite njihovo bolj poglobljeno udeležbo.
- Predstavljajte in pohvalite trud, ki ga vlagajo lokalne skupnosti, ki odkrivajo in oživljajo pozabljeno dediščino (jo odkrivajo in preučujejo, vzdržujejo, promovirajo).
- Podpirajte prenos ustnih izročil, pri tem pa se zanašajte na izkušnje lokalnih prebivalcev.
- Podpirajte lokalne pobude za »prenos spomina in zgodovine«: obiske, primerjavo zapisov in izmenjavo spominov, poročil, objav itn.
- Prebivalce usposablajte, da postanejo »ambasadorji« svojega ozemlja (mesta, soseske, podjetja) ter tako lahko posredujejo svoje znanje in izražajo svoj ponos pa tudi povezanost z ozemljem in njegovo dediščino.
- Podpirajte vzpostavljanje ali ponovno aktiviranje vezi (intelektualnih, čustvenih, materialnih idr.) med državljani in kulturno dediščino.

Ciljno občinstvo: lokalno

Primer ukrepanja

- Dostopnost kot sredstvo, s katerim so prebivalci mesta Nantes ponovno »posvojili« grajski muzej, Nantes (Francija)
www.chateaublantes.fr/en/access

Priporočilo S 9

Podpirajte medgeneracijske in medkulturne projekte, ki spodbujajo dediščino

Obstajajo številni medgeneracijski in medkulturni projekti za spodbujanje dediščine, ki si zaslužijo podporo ter razvoj. Po drugi strani ti projekti, ki temeljijo na dialogu, spoštovanju najrazličnejših dediščinskih izkušenj in povezav ter na izmenjavi, deležnikom omogočajo, da v celoti razvijejo svoj potencial ter izboljšajo socialno kohezijo.

Bistveni izzivi	S 1	S 3	S 4	S 5	S 6	S 8	
Preseki	K 2	K 4	D 1	D 3			

Smeri ukrepanja

- Razširite učne izkušnje, v sklopu katerih se lahko otroci in mladi učijo od starejših in nasprotno; terenski pregledi, kamnoseštvo, suhozidna gradnja in krovstvo, vitraži, fotografija, zgodovinske delavnice, ponovna uporaba digitalnih dediščinskih vsebin itn.
- Ustanovljajte društva, v katerih lahko ljudje izmenjujejo svoje znanje in praktične izkušnje.
- Ljudem, ki ne uporabljajo novih tehnologij, omogočite, da se seznanijo z njihovo uporabo.
- V sklopu obnovitvenih del spodbujajte raznolikost sodelujočih, in sicer glede na njihovo starost, socialno ozadje, državo izvora, invalidnost itn.
- Spodbujajte izmenjavo stališč o območjih dediščine ali soseskah z mešanim prebivalstvom: različne starostne skupine, poklici, izvor itn.

Ciljno občinstvo: lokalno

Primer ukrepanja

- Praktične delavnice, ki lahko s prakso pri uporabi različnih spretnosti in z medgeneracijsko izmenjavo pomagajo otrokom pri razvoju (Francija).
www.loutilenmain.fr

Priporočilo S 10

Spodbujajte in podpirajte (javna in zasebna) partnerstva za promocijo kulturne dediščine in projekt njenega ohranjanja

V sklopu razširjenega koncepta dediščine in participatornega upravljanja je smotno, da razvijemo javno-zasebna partnerstva za promocijo dediščine in projekte njenega ohranjanja. Participatorno upravljanje predvideva vključenost civilne družbe in državljanov v različnih fazah procesa – od začetne zamisli do izvedbe ter financiranja. Zato moramo spodbujati in razvijati alternativne vire financiranja in najrazličnejše prispevke, ki omogočajo, da se pričakovanja državljanov bolj upoštevajo. Takšno iskanje dopolnilnega financiranja lahko pripomore pri zagotavljanju dodatnih virov in ne sme služiti kot izgovor za nesodelovanje države. Velja tudi nasprotno, in sicer, da so za takšne nove ukrepe potrebne precejšnje javne naložbe in ustrezni kodeksi etičnega ravnanja, če hočemo ohraniti naravo, celovitost in pomen dediščine prek zavezanosti vrednotam skupnega projekta.

Bistveni izzivi	S 1	S 2	S 4	S 5	S 6	S 7	S 8
<i>Preseki</i>	<i>D 1</i>	<i>D 5</i>	<i>D 7</i>				

Smeri ukrepanja

- Opredelite podjetja, ki se najverjetneje zanimajo za partnerstvo pri promociji dediščine.
- Zagotavljajte sodelovanje pristojnih organov (konzularnih predstavništav, skupin podjetij, sponzorskih skupin), zato da oblikujete in spodbujate partnerstva.
- Povečujte ozaveščenost potencialnih partnerjev pri ovrednotenju pomena dediščine za družbo.
- Oblikujte dogovore, ki določajo etične standarde, ki jih morajo upoštevati projektni partnerji: kaj se od njih pričakuje in kakšne koristi lahko pričakujejo.
- Pospešite iskanje alternativnih virov financiranja za ohranjanje in obnovo kulturne dediščine ter za njeno priložnostno obogatitev in promocijo.
- Sprejmite ustrezne ukrepe za spodbujanje rednega pokroviteljstva in sponzorstva kulturne dediščine.
- Podpirajte delovišča za usposabljanje, kjer lahko prostovoljci delajo ob strokovnjakih.
- Podpirajte in spodbujajte prostovoljstvo.

- Spodbujajte najrazličnejše prispevke: čas, gradiva, orodja na izposojlo itn.
- Spodbujajte finančne prispevke državljanov za dediščinske projekte, ki jih zadevajo, in s tem vzbudite občutek odgovornosti ter okrepite vezi med kulturnimi ustanovami in državnimi oblastmi (npr. množično financiranje).

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno

Primer ukrepanja

- Loterijski sklad (VB)
www.biglotteryfund.org.uk

VI.II »SKLOP PROSTORSKEGA IN GOSPODARSKEGA RAZVOJA« (D)

Sklop »prostorskega in gospodarskega razvoja« se osredinja na razmerje med kulturno dediščino in prostorskim razvojem, gospodarstvom in lokalnim ter regionalnim upravljanjem, in sicer z upoštevanjem načel trajnostnega razvoja.

Izzivi

- D 1. Ustvariti bolj vključujočo in povezano družbo
- D 2. Razviti blaginjo v Evropi z uporabo dediščinskih virov
- D 3. Evropejcem zagotoviti visoko stopnjo kakovosti življenja v sožitju z njihovim kulturnim in naravnim okoljem
- D 4. Uresničevati načela celostnega ohranjanja
- D 5. Zagotoviti, da se dediščina upošteva pri strategijah in programih trajnostnega prostorskega razvoja
- D 6. Razviti sposobnost javnih služb, da se z boljšo uporabo dediščine spopadejo z vprašanji trajnostnega prostorskega razvoja
- D 7. Zaščititi in razviti sposobnost javnih služb, da se spopadejo z dediščinskimi vprašanji
- D 8. Okrepiti uporabo in ponovno uporabo dediščine

Priporočila

Priporočilo D 1

Spodbujajte kulturno dediščino kot dobrino in omogočajte finančne naložbe

Dediščina je nenadomestljiva razvojna dobrina z visoko kulturno, družbeno, okoljsko, gospodarsko in znanstveno vrednostjo. Njeni viri so dolgoročne dobrine, ki prispevajo k trajnostnemu razvoju in upravljanju prostora. Veliko pozitivnih učinkov dediščine na gospodarske, kulturne, družbene in na okoljske sfere ponazarjajo vse številnejši dokazi, ki lahko prepričajo najrazličnejše investitorje (lokalne in regionalne oblasti, zasebne lastnike, podjetja, človekoljubne, nevladne organizacije). Z naložbami v dediščino lahko neposredno ali posredno prispevamo h gospodarskemu razvoju.

Bistveni izzivi	D 2	D 3	D 4	D 5	D 6	D 7	
<i>Preseki</i>	<i>S 2</i>						

Smeri ukrepanja

- Podpirajte, predstavljajte in pohvalite projekte, ki vključujejo dediščino in ki ustrezno upoštevajo njeno celovitost.
- Uvajajte ali krepite pobude (nepovratna sredstva, davčne ugodnosti itn.) za zaščito in upravljanje kulturne dediščine ter za dediščinsko vzgojo.
- S primeri ponazarjajte pozitivne učinke dediščine na družbo, na prostor in na donosnost naložb.
- Poudarjajte različne oblike prispevkov k projektom, povezanih z dediščino.
- Podpirajte naložbene projekte v kulturno dediščino (povezano z znanjem in spretnostmi) kot strateški dejavnik, ki prispeva in podpira ustvarjalno gospodarstvo.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primeri ukrepanja

- Poročilo »Kulturna dediščina nekaj velja v Evropi« [Cultural Heritage Counts for Europe], 2015 (Evropa)

www.theheritagealliance.org.uk/cultural-heritage-counts-for-europe/

- Art Bonus (Italija): ugodna davčna shema za podpiranje kulture z donacijami <http://artbonus.gov.it/>

Priporočilo D 2

Podpirajte in spodbujajte dediščinski sektor kot sredstvo za ustvarjanje delovnih mest in poslovnih priložnosti

Evropska unija ocenjuje, da dediščinski sektor predstavlja več kot 300.000 neposrednih delovnih mest in 7 milijonov posrednih delovnih mest. Kot sektor, ki ustvarja veliko delovnih mest, dediščina pokriva širok razpon poklicev z najrazličnejšimi vlogami ter stopnjami spretnosti in kvalifikacij (zaščita in obnova, inženirstvo in vzdrževanje, uprava in vodenje, proučevanja in promocija, raziskave, razvoj posebnih strok, interpretacija ter druge dejavnosti itn.), za katere so potrebne različne tehnike. Ne glede na to, ali gre za stalno, sezonsko ali za priložnostno zaposlitev, jo lahko vedno najdete v javnem, zasebnem in v prostovoljnem sektorju ter v sorodnih sektorjih, še zlasti v turizmu, trgovini, raziskovalnih dejavnostih in v izobraževanju. Naložbe v dediščino prispevajo k zaposlovanju ter posledično pomagajo pri oblikovanju vključujoče in povezane družbe.

Bistveni izzivi	D 1	D 2	D 3	D 5	D 6	D 7	
<i>Preseki</i>	<i>K 2</i>	<i>K 5</i>	<i>S 8</i>				

Smeri ukrepanja

- Podpirajte odnose med dediščinskim sektorjem in telesi, odgovornimi za gospodarstvo in zaposlovanje.
- V dediščinskem sektorju spodbujajte vključevanje in ponovno vključevanje v poklicno življenje.
- Zelo majhnim, majhnim in srednje velikim podjetjem omogočajte dostop do javnega naročanja.
- Javnost in davkoplačevalce, izvoljene predstavnike in odločevalce obveščajte o gospodarskih in družbenih učinkih dediščine.
- Podpirajte ministrske oddelke, odgovorne za raziskave in ohranjanje dediščinskih veščin.
- Uvajajte medresorske politike, ki dediščini omogočajo, da prispeva k drugim sektorjem.
- Podpirajte razvoj kulturne dediščine s storitvami in z delom, ki temeljijo na raziskavah in praktičnih izkušnjah.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primer ukrepanja

- Načrt zaposlovanja na področju dediščine, Vlada Valonije (Belgija, Valonija)
<http://prevot.wallonie.be/alliance-patrimoine-emploi-le-patrimoine-au-service-du-developpement-economique-de-la-wallonie>

Priporočilo D 3

Spodbujajte dediščinske spretnosti in strokovnjake

Dediščinski poklici prispevajo k lokalnemu in trajnostnemu razvoju ter vzbujajo veliko zanimanja v javnosti. Dialog med strokovnjaki in obiskovalci (prebivalci, turisti) na terenu je inovativen način prenašanja znanja in spodbujanja poklicev, ki jih pogosto slabo razumemo. Ti poklici uporabljajo kombinacijo tradicionalnih in najsodobnejših tehnik ter so zato lahko privlačni za mlade. Prav tako

predstavljajo sredstvo za obveščanje davkoplačevalcev o tem, kako se javnofinančna sredstva uporabljajo, obenem pa jih prepričajo o pomenu dediščine.

Bistveni izzivi	D 1	D 3	D 5	D 6			
<i>Preseki</i>	<i>K 1</i>	<i>K 2</i>	<i>K 4</i>	<i>K 5</i>	<i>K 8</i>	<i>S 4</i>	

Smeri ukrepanja

- Načrtujte dejavnosti za spodbujanje dediščinskih spretnosti in strokovnjakov določenega območja.
- Javnosti odpirajte arheološka najdišča med izkopavanji in delovišča med restavriranjem (spomenike, vrtove, arhive, umetnine, artefakte itn.)
- Dovoljajte dostop do kamnolomov, botaničnih vrtov, muzejskih zbirk itn.
- Odpirajte delavnice in laboratorije za predstavitve.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primeri ukrepanja

- Evropski dnevi umetne obrti (Evropa)
www.journeesdesmetiersdart.fr/en-europe
- Sejem Denkmal v Leipzigu (Nemčija)
www.denkmal-leipzig.com/?language=en

Priporočilo D 4

Izdelujte študije vplivov na dediščino za oživitvev, gradnjo, načrtovanje in za infrastrukturne projekte.

Zaradi izvajanja načela »celostnega ohranjanja« in vloge, ki jo dediščina igra v drugih sektorjih, bi jo morali upoštevati kot vir in ne omejitev, še zlasti na področju prostorskega načrtovanja in prostorskega razvoja. Zahteve glede kakovosti, ki so neločljivo povezane s spoštovanjem in obogatitvijo dediščine, nam lahko pomagajo doseči najvišjo stopnjo kakovosti.

Bistveni izzivi	D 2	D 3	D 4	D 5	D 6		
<i>Preseki</i>	<i>K 5</i>						

Smeri ukrepanja

- Uvajajte študije o vplivih na dediščino v širšem obsegu.
- Podpirajte obnovitvene in oživitvene projekte na obstoječi dediščini.
- Preverjajte in spodbujajte izvajanje analize smotrnosti ohranjanja in obogatitve dediščine namesto novih gradenj in to, če je mogoče, v sklopu (istega) programa.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primer ukrepanja

- Operativne smernice Unesca za izvajanje Konvencije o svetovni dediščini, <http://whc.unesco.org/en/guidelines/>, v povezavi z učinkovitimi sistemi upravljanja (II.F)

navajajo, da so ocene vplivov, povezane s predlaganimi posegi, bistvene za vso svetovno dediščino ter jih lahko prilagodimo in s tem razširimo na druge kategorije dediščine.

Priporočilo D 5

Spodbujajte ponovno uporabo dediščine ter uporabo tradicionalnega znanja in praks.

Dediščina nima le kulturnih vrednot, ampak ima tudi nesporno gospodarsko vrednost, ki jo slabo ali napačno dojemamo. Podobno kot vse blago in storitve ima tudi dediščina tržno vrednost in je lahko varna naložba. V smislu nepremičnin je del organske oblike prostorske organizacije in prispeva k delovanju lokalnih oblasti. Če upoštevamo sivo energijo, ki se le redko upošteva v razvojnih projektih, lahko ustvarja prave energijske prihranke in zato je z energetskega vidika prepričljiva alternativa novogradnjam. Ustrezna ponovna uporaba kulturne dediščine je eden izmed bistvenih načinov spopadanja z negativnimi učinki demografskih sprememb v mestnih in na podeželskih območjih.

Bistveni izzivi	D 1	D 2	D 3	D 4	D 5	D 6	D 7
<i>Preseki</i>	<i>S 8</i>	<i>K 3</i>					

Smeri ukrepanja

- Priznavajte in spodbujajte celostno ohranjanje kot prednostno nalogo dediščinskih politik.
- Uvajajte spodbude za vzdrževanje dediščine.
- Konsolidirajte nacionalno zakonodajo, zato da se izognete uničenju kulturne, premične in nepremične dediščine.
- Spodbujajte ponovno uporabo dediščine v nove namene, pri tem pa spoštujte vrednote dediščinskih dobrin.

Ciljno občinstvo: lokalno, državno, regionalno

Primer ukrepanja

- Oblikovanje varnih odlagališč (repozitorijev), ki so skladni s pogoji hranjenja, npr. arheološki park ter središče za ohranjanje in raziskave Bibracte v Burgundiji (Francija)
www.bibracte.fr/en

Priporočilo D 6

Zagotavljajte, da se dediščino upošteva v razvojnih, prostorskih, okoljskih in energetskih politikah.

Celosten pristop je glavno načelo dediščinskih politik v Evropi. Na splošno velja, da dediščine ne moremo obravnavati ločeno od njenega fizičnega in kulturnega konteksta. Zaveza k razvoju visokokakovostnega bivalnega okolja predvideva vzajemen pristop in upoštevanje dediščine v drugih sektorskih politikah, še zlasti na področju prostorskega načrtovanja, energetike ter okolja, vključno s kmetijskimi politikami.

Bistveni izzivi	D 1	D 2	D 3	D 4	D 5	D 6	D 7
<i>Preseki</i>	<i>S 7</i>	<i>K 4</i>	<i>K 6</i>				

Smeri ukrepanja

- Sistematično upoštevajte dediščino v dokumentih na področju prostorskega načrtovanja in ravnanja z okoljem, in sicer na vseh ravneh oblasti.
- Sprejemajte politike in izvajajte zakonodajo, ki omogoča celosten pristop do dediščine in za dediščino.
- Izvajajte eksperimentalne dejavnosti v povezavi z energetske učinkovitostjo starejših stavb.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primer ukrepanja

- V zadevne predpise vključite obveznosti v povezavi s svetovno dediščino (člen 209/1 Valonskega zakonika prostorskega načrtovanja, mestnega razvoja, dediščine ter energije) (Belgija, Valonija).

Priporočilo D 7

Dediščino upoštevajte v politikah razvoja trajnostnega turizma.

Turizem se pojavlja v najrazličnejših oblikah in ima veliko različnih ciljnih občinstev, dediščina pa je eno izmed najpomembnejših dobrin, ki jih lahko turizem ponudi. Za razvoj trajnostnega turizma so potrebni uresničevanje pričakovanj obiskovalcev, ohranjanje dediščine in tudi kakovosti življenja lokalnega prebivalstva. »Počasna mobilnost«, obogatitev snovne in nesnovne kulturne dediščine, še zlasti z novimi zgodbami, ki temeljijo na nesnovni dediščini lokalnih skupnosti, obrti, proizvodnja tradicionalne spretnosti, festivali in izročila prispevajo h gospodarstvu, turistom ponujajo pristno kulturno izkušnjo ter krepijo lokalno identiteto in občutek domačinov, da so ukoreninjeni v svoji regiji. Počasen kulturni turizem omogoča srečevanja med ljudmi in kulturo ter goji vzajemno spoštovanje in razumevanje. Pomembno je, da učinkoviteje razširimo ponudbo razpoložljivih turističnih znamenitosti in njihovo oglaševanje ter tako sprostimo pritisk na območjih, ki privabljajo preveč obiskovalcev, in pozornost preusmerimo na manj znana območja. Od konteksta bo odvisno, ali bo šlo za spodbujanje, razvijanje, urejanje ali za omejevanje turističnih dejavnosti.

Bistveni izzivi	D 1	D 2	D 3	D 4	D 5	D 6	
Preseki	S 4	S 6	S 8	K 3	K 7	K 8	

Smeri ukrepanja

- Na nacionalni ravni pripravljajte sporazume o turizmu, ki temelji na kulturni dediščini.
- Izvajajte turistične dejavnosti, ki vključujejo dediščinske dobrine in lokalne praktične izkušnje.
- Pri promociji turizma na določenem območju smiselno predstavljajte njegovo kulturno dediščino.
- Organizirajte posvetovanja z lokalnim prebivalstvom in s tem spodbujajte trajnostni in odgovorni turizem, ki temelji na vrednotah kulturne dediščine.
- Posredujte informacije in povečujte ozaveščenost tistih, ki so vključeni v turizem (strokovnjaki, dobavitelji), o kulturni dediščini, njenem potencialu in o njeni ranljivosti.
- Razvijte sodelovanje med poklici in različnimi sektorji.
- Skupaj oblikujte gradiva za turiste (vodiče, virtualne turistične vodiče, lokalne vodiče za obiskovalce itn.)
- Ocenjujte negativne vplive in pripravljajte predpise za omejevanje vplivov.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno

Primer ukrepanja

- Kulturne poti Sveta Evrope (Evropa)
www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/routes/default_EN.asp

Priporočilo D 8

Ohranjajte, obnovljajte in obogatite dediščino, povečajte uporabo novih tehnologij.

Varovanje, obnavljanje in obogatitev dediščine pomeni neprestano uvajanje novih rešitev v spreminjajočem se kontekstu, izvajanje multidisciplinarnih in interdisciplinarnih raziskav, preskušanje novih modelov in novih metod ter spodbujanje racionalne uporabe novih tehnologij.

Bistveni izzivi	D 2	D 4	D 6	D 8			
<i>Preseki</i>	<i>K 5</i>	<i>K 6</i>	<i>K 7</i>				

Smeri ukrepanja

- V sodelovanju s strokovnjaki obveščajte akterje na področju dediščine o novih tehnologijah, vključno z njihovim potencialom in njihovimi omejitvami.
- Z uporabo neinvazivnih tehnologij izvajajte delovne študije pred obnovo (digitalizacija, nadgrajena resničnost, 3D-skenerji, modeliranje, brezpilotne letalne naprave oz. droni, LiDAR itn.).
- Z neinvazivnimi tehnikami odkrivanja raziskujte nedostopna oziroma ranljiva območja.
- Z novimi tehnologijami razvijte predstavitve dediščine (modeliranje, 3D-tiskanje).

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno

Primer ukrepanja

- Arheološke raziskave arheološkega najdišča z LiDAR (Stonehenge, VB)
www.wessexarch.co.uk/stonehenge/explore-stonehenge-landscape-lidar-survey

Priporočilo D 9

Uporabljajte inovativne tehnike za predstavitev kulturne dediščine javnosti, obenem pa ohranjajte njeno celovitost.

Pri predstavitvah je treba v polnem obsegu uporabljati inovativne tehnike in pristope, obenem pa jih je treba zaradi dvojnega izziva ohranjanja celovitosti kulturne dediščine in hkratnega omogočanja dostopa k tej dediščini čim širšemu krogu javnosti uporabljati preudarno.

Bistveni izzivi	D 3	D 4	D 5				
<i>Preseki</i>							

Smeri ukrepanja

- Opredelite optimalen dostop ali možnosti za obisk ter iščite rešitve, da to dosežete.
- Predstavite prostor ali predmet, ki je izginil, ni dostopen, je ranljiv ali nepovezan s svojim kontekstom.
- Preoblikujte ali ustvarjajte artefakte.

- Organizirajte ogleda za obiskovalce na občutljivem območju.
- Lokalne deležnike in prebivalce vključite v ustanavljanje inovativnih ureditev.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno

Primeri ukrepanja

- Natančna reprodukcija jam (Chauvet, Lascaux, Altamira)
Chauvet <http://en.cavernedupontdarc.fr/>
Lascaux www.lascaux.culture.fr/
Altamira http://en.museodealtamira.mcu.es/Prehistoria_y_Arte/la_cueva.html

Priporočilo D 10

Kulturno dediščino uporabljajte kot sredstvo za oblikovanje posebnega značaja regije ter za povečanje njene privlačnosti in prepoznavnosti.

Na kulturne proizvode, ki jih prepoznavamo kot dediščino, vplivajo kraji in regije, kjer dediščina je, obenem pa so značilna in pogosto trajna podoba teh krajev in prispevajo k značaju regije. Dediščina, snovna in nesnovna, je torej dragocena dobrina, ki prispeva h gospodarski privlačnosti in k ugledu regije, njeni učinki pa se še okrepijo, če jo povežemo z drugimi dejavniki.

Bistveni izzivi	D 1	D 2	D 3	D 4	D 5	D 6	
<i>Preseki</i>	<i>K 2</i>	<i>K 3</i>	<i>K 6</i>				

Smeri ukrepanja

- Opredelite dragocene dobrine v določeni regiji, vključno z najrazličnejšo dediščino.
- Izvedite kritično analizo, ki se osredinja na prihodnost in ki vključuje prispevek pa tudi intelektualno podporo dediščinskega sektorja.
- Ohranjajte ali premestite tradicionalne gospodarske dejavnosti.
- Predstavljajte trajne značilnosti dediščine (uporabo lokalnih virov, lokalnih sistemov dobave in distribucije itn.).
- Spodbujajte etičnost blagovnih znamk (upravljanje podob z upoštevanjem dediščine).
- Oblikujte dogovore o upravljanju značaja določenega prostora, ki upošteva dediščino.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno

Primeri ukrepanja

- Projekti Leader (EU): Lokalne akcijske skupine (LAS)
www.europe-centre.eu/fr/42/Le_programme_LEADER.html
- Pilotni projekti lokalnega razvoja Sveta Evrope (LDPP)
www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/SEE/LDPP/default_en.asp

Priporočilo D 11

Razvijte nove modele upravljanja, ki zagotavljajo, da ima dediščina korist od posrednih gospodarskih učinkov, ki jih ustvarja.

Dediščina je bistven razlog, da je regija privlačna svojim prebivalcem, gospodarskim akterjem in turistom. Preveč pogosto se nam zdi, da je le javnofinančno breme, pri tem pa ne upoštevamo njenih posrednih pozitivnih učinkov na nepremičnine ter na gospodarski in družbeni razvoj določenega

območja. Novi modeli upravljanja morajo dediščini zagotavljati vsaj delno korist od dodane vrednosti, ki jo ustvarja. Ta finančna sredstva se morajo prednostno uporabljati v namen ohranjanja dediščine.

Bistveni izzivi	D 1	D 2	D 3	D 4	D 6		
<i>Preseki</i>	<i>S 6</i>	<i>S 8</i>	<i>K 7</i>				

Smeri ukrepanja

- Povečujte ozaveščenost ljudi, ki so vključeni v lokalno gospodarstvo, o učinkih, ki jih ima dediščina na njihove dejavnosti, ter jim vcepljajte občutek odgovornosti.
- Spodbujajte ustvarjanje dediščinskih skladov, v katere lahko prispevajo gospodarski deležniki in tisti, ki imajo korist od dediščinskih dobrin.
- Ustvarjajte namenske prejemke v smeri »spomeniške rente«.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno

Primer ukrepanja

- Digitalizacija arhivskih ustanov – HEREIN (Slovaška)
www.slovakiana.sk
www.opis.culture.gov.sk/uvod

VI.III »SKLOP ZNANJA IN IZOBRAŽEVANJA« (K)

Sklop »znanja in izobraževanja« se osredinja na razmerje med dediščino in znanjem kot skupno dobrino ter vključuje povečevanje ozaveščenosti, usposabljanje ter raziskave.

Izzivi

- K 1. Podpreti spodbujanje družbe znanja v skupni rabi
- K 2. Identificirati, ohranjati, prenašati ter izmenjevati znanja in spretnosti na področju dediščine
- K 3. Povečevati ozaveščenosti o vrednotah, ki jih posreduje dediščina
- K 4. Zagotavljati dostop do vseživljenjskega izobraževanja za deležnike na področju dediščine
- K 5. Jamčiti visoko strokovno raven vseh dediščinskih poklicev in obrti
- K 6. Podpirati, obogatiti in spodbujati medvladno sodelovanje
- K 7. Spodbujati dediščinske raziskave
- K 8. Pridobiti mlade, da se ukvarjajo z dediščino

Priporočila

Priporočilo K 1

Učinkoviteje vključujte izobraževanje o dediščini v učne načrte.

Zelo je pomembno, da mlade že zgodaj učimo o dediščini, in sicer v sklopu tradicionalnega učnega načrta za umetnost in kulturo. Temeljiti mora na multidisciplinarnem in medsektorskem pristopu k različnim vidikom dediščine. Njegov namen je razvoj bistvenih veščin (identificiranje, analiziranje itn.), obenem mora mlade uvesti v spoštovanje umetnosti. Prav tako mora skrbeti za razumevanje poklicev in obrti, njihove prakse ter zgodovine. Tako nam bo izobraževanje o dediščini pomagalo ustvariti boljše razumevanje našega bivalnega okolja in vsega sveta okrog nas. Vodi v boljše razumevanje nas samih in drugih ljudi; vzbuja medsebojno spoštovanje in spoštovanje za naše bivalno okolje; pomaga pri vzgoji odgovornih državljanov. Lahko ga izvajamo v sklopu rednega šolskega učnega načrta ali pa kot obšolsko dejavnost. V takšno izobraževanje se lahko vključijo ne le dijaki in učitelji, ampak tudi starši, društva in dediščinski sektor.

Bistveni izzivi	K 1	K 2	K 3				
<i>Preseki</i>	<i>S 4</i>						

Smeri ukrepanja

- Prilagodite učne načrte v šolah.
- Usposablajte učitelje, inštruktorje idr.
- Vzpostavite dialog med izobraževalnim sektorjem in službami, ki so odgovorne za dediščino, muzeji, arhivi, knjižnicami itn.
- Bodite pobudniki interdisciplinarnih izobraževalnih projektov, ki vključujejo dediščino.
- Spodbujajte sodelovanje z združenji, zgodovinskimi društvi itn.
- Razvijte obšolske dejavnosti: obiske, izlete, intervjuje, dokumentarne filme.
- Povabite dediščinske strokovnjake v svoje šole.
- Izboljšajte razpoložljivost in dostopnost digitalnih informacij o dediščini ter jih naredite prijaznejše do uporabnikov.
- Podpirajte programe, ki jih organizirajo muzejski strokovnjaki in ki se izvajajo v muzejih.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno

Primer ukrepanja

- Priprava gradiva za učitelje v sodelovanju z Društvom učiteljev zgodovine in družbenih ved ter z Ministrstvom za izobraževanje (Estonija)

Priporočilo K 2

Sprijemajte ukrepe za spodbujanje mladih, da se ukvarjajo z dediščino.

Če hočemo pri mladih vzbuditi večjo predanost dediščini, je pomembno, da navežemo stike z njimi; analiziramo, kaj jih motivira ali demotivira, ter upoštevamo različne pristope: izobraževanje, omrežja, vključenost v dejavnosti itn. Ustrezni ukrepi lahko namreč mlade spodbudijo k temu, da se začnejo ukvarjati z dediščino oziroma da razvijejo nove prakse, povezane z njo.

Bistveni izzivi	K 2	K 3	K 8				
<i>Preseki</i>							

Smeri ukrepanja

- Uvajajte brezplačne vstopnice na področju kulture in dediščine za posamezne starostne skupine in ocenite uspeh tovrstne sheme.
- Spodbujajte organizacijo dogodkov, namenjenih mladim.
- Ponujajte prost vstop ali vstop po znižani ceni.
- Razvijajte pobude, oblikovane v sodelovanju z mladimi.
- Promovirajte in spodbujajte navade mladih ljudi (mediji, natečaji).
- Organizirajte dediščinske dogodke »s posebnim pridihom«.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primer ukrepanja

- Natečaj ustvarjalcev kulturne dediščine za otroke in mlade v sklopu Dnevov evropske kulturne dediščine na Finskem
www.kulttuuriperintokasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/04/Cultural-Heritage-Makers2015_Instructions.pdf

Priporočilo K 3

Spodbujajte ustvarjalnost in s tem vzbudite zanimanje občinstva za dediščino.

Pričakovanja javnosti se spreminjajo skladno s spremembami v družbi in tehnološkim napredkom. Dediščina se sooča z izzivom, kako pritegniti in vzbuditi pozornost širšega občinstva z ustvarjalnostjo – slednja namreč ponuja sredstva za razumevanje dediščine in vzbuja željo po podaljšanju in ponovitvi izkušnje. Za doseganje tega zahtevnega cilja je potreben dialog med svetom dediščine, ki jamči njeno spoštovanje, in svetom sodobnega ustvarjanja (kinematografija, glasba, literatura, nove tehnologije, oblikovanje, računalniške igre itn.). Že sama dediščina je vir znanstvenih in tehničnih inovacij, kar je treba poudariti v širši javnosti.

Bistveni izzivi	K 1	K 2	K 3	K 4			
<i>Preseki</i>							

Smeri ukrepanja

- Poudarjajte vzajemne odnose med dediščino in najsodobnejšimi tehnologijami na področju arheologije, ohranjanja in obnove.
- Predstavljajte dediščino na kulturnih in turističnih dogodkih.
- Oblikujte interaktivna orodja za povečevanje ozaveščenosti ali spodbujanje znanja.
- Spodbujajte ustvarjanje iger, ki se osredinjajo na dediščino in njene vrednote.
- Organizirajte multidisciplinarne dogodke (nastopi v živo, ulična umetnost, vizualna umetnost itn.), ki temeljijo na vrednotah dediščine določenega območja oziroma ki te vrednote izražajo.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno

Primer ukrepanja

- Anatomija otokov, Vis (Hrvaška)
www.anatomija-otoka.com/

Priporočilo K 4

Zagotavljajte optimalno usposabljanje nestrokovnih akterjev in strokovnjakov iz drugih sektorjev, ki so povezani z dediščino.

Veliko ljudi, ki sicer niso pravi strokovnjaki za dediščino, je vključenih, včasih posredno, v sektor kulturne dediščine: lastniki, sezonski delavci, vajenci, prostovoljci in strokovnjaki iz drugih sektorjev (namestitvev, turizem, kmečki turizem, komunikacije, bančništvo, zavarovalništvo in druga kulturna področja, ob naravnih nesrečah pa tudi službe za zaščito in reševanje itn.) Pomembno je, da pri teh ljudeh povečujemo ozaveščenost o dediščini in da jih naučimo osnov s tem, da postavljamo stvari v kontekst in jih usmerjamo. Takšno delo lahko opravljajo strokovnjaki v sklopu svojih nalog.

Bistveni izzivi	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5		
<i>Preseki</i>							

Smeri ukrepanja

- Organizirajte uvajalne tečaje – spodbujanje lokalnih vodnikov, sezonskih delavcev, vajencev, ponudnikov storitev.
- Razvijte tečaje, ki podajajo osnove za identificiranje in vrednotenje lokalne dediščine.
- Organizirajte tečaje za povečevanje ozaveščenosti lastnikov dediščine.
- Poskrbite za vključenost strokovnjakov v prenos znanja in veščin.
- Spodbujajte odkrivanje dediščine s strokovnjaki.
- Podpirajte mentorstvo, ki ga strokovnjaki ponujajo nestrokovnjakom.
- Dediščino in njene konkretne elemente vključujte v načrte zaščite in reševanja ob izrednih dogodkih.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno

Primer ukrepanja

- Pobuda »Europe Tour« je namenjena obogatitvi podeželskih območij za razvoj potencialov kulturnega turizma na teh območjih (ki si prizadeva izboljšati poklicne kvalifikacije deležnikov na območjih s podeželskim kulturnim turizmom).
www.europetour.tips

Priporočilo K 5

Uvajajte raznovrstnejšo ponudbo sistemov usposabljanja dediščinskih strokovnjakov.

Poklici in obrti se spreminjajo, poklicne poti so manj premočrtne in so zapletenejše; zanje so potrebni vseživljenjsko izobraževanje, prilagoditev novim okoliščinam in ponovno usposabljanje. Dediščinski sektor, ki je zelo raznovrsten, potrebuje strokovnjake s splošnim znanjem, ki so dobro osnovno usposobljeni, imajo široke poglede in so pripravljeni na spremembe. Hkrati so potrebni specialisti najnovejših smeri, kar zagotavlja odličnost. Podobno kot v drugih sektorjih obstajajo na dediščinskem področju jasne težnje, ki se osredinjajo na izobraževanje na delovnem mestu in na priznavanje pomena obnavljanja znanja in veščin. V tem kontekstu je potrebno uvajati raznovrstnejšo ponudbo sistemov usposabljanja (središča za usposabljanje strokovnjakov, posebna vajeništva za mlade, kombinacija usposabljanja in mobilnosti, šole in univerze, usposabljanje na delovnih mestih itn.) in mreženje.

Bistveni izzivi	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5		
<i>Preseki</i>							

Smeri ukrepanja

- Zagotavljajte informacije o obstoječih sistemih in pobudah na državni in na evropski ravni.
- Ocenjujte: izvajajte analizo in predlagajte izboljšave pri usposabljanju strokovnjakov.
- Zagotavljajte trajnost ustreznih ukrepov.
- Podpirajte vsesplošno uporabo osebnih načrtov usposabljanja.
- Izboljšajte sodelovanje med univerzami, šolami in središči za usposabljanje.
- Zagotavljajte usklajevanje med sistemi usposabljanja in poklicnimi omrežji.
- Organizirajte usposabljanja na delovnih mestih, ki jih podpirajo strokovnjaki (tematska usposabljanja, strokovna in posebna vprašanja, trenutne razmere, interdisciplinarni ali medsektorski dialog itn.)
- Uvajajte štipendije za strokovnjake.
- Izkoristite priložnosti, ki jih ponuja program Erasmus+.
- Podpirajte izmenjavo dobrih praks in mobilnost na državni in mednarodni ravni: vajenci, mladi strokovnjaki, vseživljenjsko izobraževanje.
- Podpirajte mentorstvo v Evropi.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primeri ukrepanja

- »Erasmus za vajence«, poskusni program, ki ga je izvajalo 11 francoskih in nemških podjetij, 2016
www.agence-erasmus.fr/projet/39/l-erasmus-des-apprentis-le-projet-euroapprentissage
- Akademija dediščine v Krakovu
<http://mck.krakow.pl/a-post-graduate-studies>

Priporočilo K 6

Razvijajte banke znanja o lokalnih in tradicionalnih gradivih, tehnikah ter praktičnih izkušnjah.

Zaradi nevarnosti izginotja, s katero se še posebno spoprijemajo nekateri dediščinski poklici in prakse, obstaja nujna potreba po ustvarjanju ali nadaljnjem razvoju namenskih prostorov za ohranjanje ter po bankah znanja za gradiva, tehnike ter praktične izkušnje, pri čemer moramo poskrbeti, da se ne prekine njihova povezava z znanjem, modeli in delovnimi procesi. Njihov namen je shranjevanje vzorcev ter shranjevanje, posodabljanje pa tudi splošno razširjanje podatkov in informacij. Kot sredstvo za spodbujanje zamisli je treba ta skupen spomin izpostavljati in promovirati kot vir navdiha. Prav tako je namenjeno krepitvi (dobrih) strokovnih praks.

Bistveni izzivi	K 2	K 3	K 4				
<i>Preseki</i>	<i>S 4</i>	<i>D 2</i>	<i>D 7</i>				

Smeri ukrepanja

- Ustvarjajte repozitorije za ohranjanje znanja in praktičnih izkušenj, in sicer tradicionalnih in takšnih, kot jih ustvarja upravljanje z dediščino.
- Pri dokumentiranju in zaščiti praktičnih izkušenj uporabljajte nove tehnologije.
- Ustvarite Evropsko središče za spretnosti in praktične izkušnje.
- Ustvarjajte in širite »knjižnice gradiv«.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primer ukrepanja

- Center za nesnovno kulturno dediščino Inštituta za etnologijo in raziskovanje ljudskega izročila (Hrvaška)
http://ief.academia.edu/Departments/Institute_of_Ethnology_and_Folklore_Research_Zagreb_Croatia

Priporočilo K 7

Poskrbite za prenos znanja in spretnosti, povezanih z dediščinskimi poklici.

Prenos znanja in spretnosti, povezanih z dediščinskimi poklici, je bistven za zaščito dediščine, vendar je ranljiv in se lahko izgubi v le eni generaciji, ko gredo ljudje v pokoj ali pa se podjetje zapre. Sam po sebi je vir bogastva in sestavni del zapuščine evropske kulture; lahko bi bil privlačen za mlade ali za ljudi, ki menjajo kariero. Zagotavljanje in jamčenje tega prenosa bosta pomagala pri ustvarjanju trajnostnih delovnih mest in dejavnosti, ki imajo veliko dediščinsko vrednost in imajo pogosto potencial, da se obnovijo.

Bistveni izzivi	K 1	K 2	K 3	K 4	K 8		
<i>Preseki</i>	<i>S 4</i>						

Smeri ukrepanja

- Podpirajte obrtne mojstre in zagotovite prenos znanja in spretnosti.
- Sprejmite ukrepe, ki omogočijo mladim, da prevzamejo delavnice.
- Pomagajte podjetjem zaposliti mlade.

- Organizirajte razstave in predstavitve.
- Spodbujajte pobude z natečaji.
- Promovirajte ročne obrti (v šolah, medijih itn.).
- Poleg računalniškega oblikovanja razvijajte učenje in prakso ročnih dejavnosti (skiciranje, merjenje itn.).
- Podpirajte ustanavljanje in širjenje centrov za usposabljanje na področju dediščinskih obrti.
- Podpirajte Evropsko fundacijo za dediščinske spretnosti (FEMP).

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primer ukrepanja

- *Fornverkaskólinn*
www.glaumbaer.is/fornverkaskolinn

Priporočilo K 8

Jamčite za usposobljenost strokovnjakov, ki delajo z dediščino s pravnim statusom.

Za dediščino, še zlasti dediščino, ki ima pravni status, so potrebni posegi usposobljenih strokovnjakov. Glede na to, da veliko obrti izginja in da se veliko podjetij zapira, so potrebni nujni ukrepi za opredelitev standardov, jamčenje ustrezne stopnje usposobljenosti za vse posege ter za povečanje kakovosti in to z uvedbo kvalifikacij in certifikatov. Danes je izjemno pomembno, da obstaja usklajevanje na evropski ravni.

Bistveni izzivi	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5		
<i>Preseki</i>							

Smeri ukrepanja

- Sprejmite ureditev, s katero boste lahko preverjali usposobljenost strokovnjakov, ki delajo z dediščino s pravnim statusom.
- Spodbujajte izvoljene predstavnike in lokalne oblasti, da se vključijo.
- Spodbujajte sodelovanje zasebnega sektorja ter pri predlagateljih projektov in podjetjih vzbujajte občutek odgovornosti.
- Omogočajte posvetovanja med pristojnimi službami: zaposlovanje, usposabljanje, podjetništvo, kultura.
- Sprejmite podporne ukrepe (lokalnih oblasti) za visokokakovostna podjetja.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primer ukrepanja

- Združenje gradbenih obrti in manjših podjetij, CAPEB (Francija)
www.capeb.fr/

Priporočilo K 9

Razvijajte študijske in raziskovalne programe, ki odražajo potrebe dediščinskega sektorja, ter izmenjavo rezultatov.

Dediščina se nenehno spreminja. Njeno področje dejavnosti in znanja se je v preteklih desetletjih precej razširilo. Obsežno ustvarjanje znanja, pridobljenega na osnovi dediščine, je posledica več vrst dela: dokumentacijskih, raziskovalnih, tehničnih študij itn., ki jih izvajajo dediščinski strokovnjaki, univerzitetne raziskave, izhajajoče iz posameznih ved (naravoslovje in fizikalne vede, humanistika, družbene vede itn.), in so prilagojene določenemu področju ali delu programa, ter dejavnosti, ki jih opravljajo nestrokovnjaki. Problematika se spreminja glede na posamezne teme, povezane z dediščino. V skupno korist je treba podpirati delo, ki odraža dejansko stanje in potrebe sektorja, obenem pa se mora ohraniti neodvisnost akademskih raziskav. Potrebne so multidisciplinarnе raziskave na državni in evropski ravni, ki služijo vse bolj kompleksni potrebi po trajnostnem prenosu na prihodnje rodove. Rezultate je treba razširjati, izmenjavati in o njih razpravljati, če je to mogoče, morajo biti tudi del procesa za zagotavljanje trajnosti.

Bistveni izzivi	K 2	K 3	K 4	K 5			
<i>Preseki</i>							

Smeri ukrepanja

- Identificirajte bistvene smeri takšnih raziskovalnih študij in tem (pristop od zgoraj navzdol in pristop od spodaj navzgor).
- Spodbujajte interdisciplinaren in mednarodni pristop k dediščini.
- Preučite, kako lahko dediščina pomaga zadovoljevati potrebe drugih sektorjev.
- Rezultate raziskav in študij razširjajte med strokovnjaki, odločevalci in uporabniki.
- Ocenjujte in zagotavljajte trajnost študij in raziskav.
- V več regijah uvajajte tematske študijske programe.
- Razvijajte programe za stik z občinstvom (predavanja, tečaji, radijski in televizijski programi, objave za točno določene skupine bralcev itn.).
- Odpirajte raziskovalna središča za javnost.
- Organizirajte javna srečanja strokovnjakov, raziskovalcev in uporabnikov (dediščinska problematika in razprave).
- Poudarjajte teme, ki povezujejo različna področja (znanost in dediščina, inovacije in dediščina).
- Podpirajte evropsko in mednarodno sodelovanje pri raziskavah, ki temelji na mreženju.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primeri ukrepanja

- Raziskovalno-založniške dejavnosti »Herito«, ICC, Krakov (Poljska)
<http://mck.krakow.pl/en>
- Interaktiven raziskovalno-konzervatorski projekt, povezan s prenovo glavnega oltarja cerkve sv. Nikolaja, Talin – HEREIN (Estonija)
<http://nigulistemuuseum.ekm.ee/en/on-view/on-view/rode-altarpiece-in-close-up/>
- Evropski projekt »Podnebje za kulturo« za ocenjevanje vpliva podnebnih sprememb na kulturno dediščino
www.climateforculture.eu

Priporočilo K 10

Spodbujajte in podpirajte razvoj omrežij

Več sto omrežij je dejavnih v dediščinskem sektorju na regionalni, državni, evropski in na mednarodni ravni. So različnih vrst in zato združujejo deležnike iz svojih sektorjev, poklicev in obrti, ki imajo skupne skrbi ali ki delajo na posameznih projektih ali temah. Omrežja so predvsem sredstvo poslovanja, ki omogoča, da vsi člani komunicirajo in sodelujejo pogosto na neformalen, a vseeno konstruktiven način. Najpogosteje članom zagotavljajo platformo za informacije in razprave o vseh vprašanih v skupnem interesu. Nekatera omrežja ustanovijo združenja; nekatera so del mednarodnih razumniških forumov, glavna omrežja pa je treba priznavati kot partnerje in omogočiti, da se sliši glas dediščinskega sektorja. Mreženje je samo po sebi dinamično: omrežja izginjajo, nastajajo nova oziroma morajo nastati nova.

Bistveni izzivi	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5		
<i>Preseki</i>							

Smeri ukrepanja

- Zagotavljajte pomoč pri oblikovanju omrežij.
- Priznavajte obstoječa omrežja in omogočajte njihov razvoj.
- Vzpostavljajte odnose z obstoječimi omrežji v drugih sektorjih, s katerimi imate skupne interese.
- Vzpostavljajte dialog med omrežji in upoštevajte usklajeno skupno ukrepanje.

Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno, državno, evropsko

Primer ukrepanja

- Zveza Centrov za kulturna srečanja (Cultural Encounter Centres), ACCR
www.accr-europe.org/?lang=en

Priporočilo K 11

Dediščino raziskujte kot vir znanja, navdiha in ustvarjalnosti.

Danes dediščina ni le sredstvo za vzbujanje ali ohranjanje nostalgicnih občutkov. Dediščina je neskončen vir znanja, praktičnih izkušenj, stališč in dosežkov, kar izraža moč človeške ustvarjalne domiselnosti v vsej svoji raznolikosti. Kot takšna je hkrati sad inovacij v različnih obdobjih ter vir znanja in navdiha.

Bistveni izzivi	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5		
<i>Preseki</i>							

Smeri ukrepanja

- Dediščinske prostore uporabljajte kot umetniške rezidence in tako osvetlite njihov pomen.
- Vzpostavite dialog med dediščino in sodobnimi predmeti.
- Organizirajte delavnice za odkrivanje dediščine, ki so namenjene obrtnikom in ustvarjalcem.

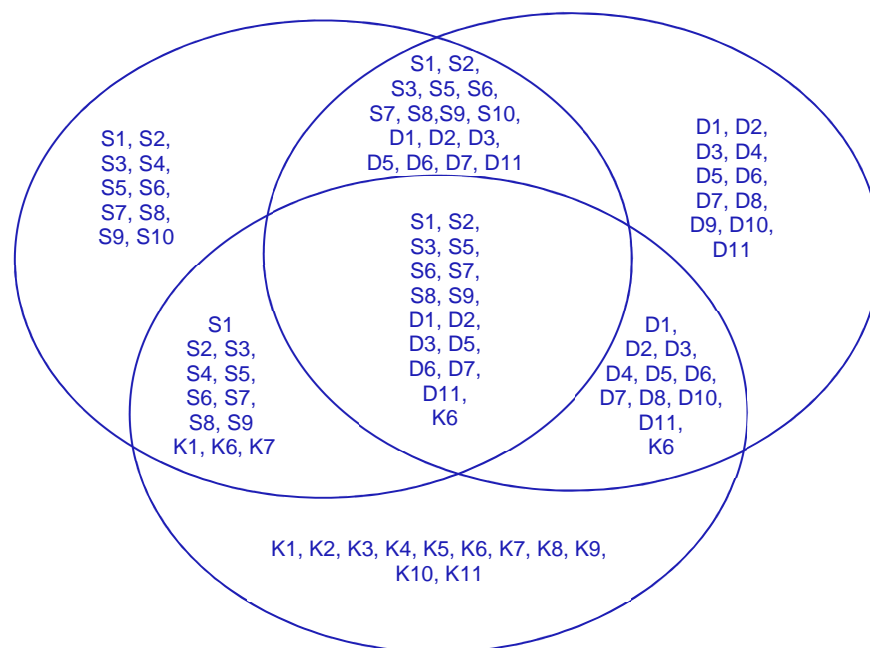
Ciljno občinstvo: lokalno, regionalno

Primer ukrepanja

- Nove uporabe tradicionalnih gradiv (izolacija s plutovino in konopljo)
www.culturecommunication.gouv.fr/content/download/85188/640921/version/4/file/Fiche+conseil+Restaurer+un+batiment+traditionnel.pdf

VII. PRESEKI: PODROČJA POVEZAV

Nekateri zgoraj navedeni ukrepi veljajo za dva ali tri sklope. Ti preseki so prava področja povezav, ki so neizogibna in ki jih lahko štejemo kot pokazatelje doslednosti Strategije. Nekateri izmed predlaganih ukrepov na primer spadajo pod »družbeni« sklop ter sklop »prostorskega in gospodarskega razvoja« oziroma pod »družbeni« sklop in sklop »znanja in izobraževanja« oziroma pod sklop »prostorskega in gospodarskega razvoja« ter sklop »znanja in izobraževanja«. Nekateri ukrepi so skupni vsem trem sklopom. Spodnji diagram ponazarja takšne razmere.

VIII. POSTOPEK EVALVACIJE

Evalvacijo Strategije je treba opraviti skladno z načeli mehkega monitoringa na evropski in tudi državni ravni. Postopek evalvacije za celosten pristop k dediščini je opisan v Prilogi A.

Na ravni Sveta Evrope je projekt HEREIN referenčno orodje za spremljanje Strategije in kanal za izmenjavo najboljših praks. Na voljo je podporna skupina, katere naloga je, da sekretariatu pomaga prilagoditi obliko nacionalnih poročil, ki ustreza takšnemu namenu. Informacije o Strategiji se pošljejo nacionalnim koordinatorjem. Strategijo bo ocenila posebna platforma, katere dolžnosti in naloge bo določil Usmerjevalni odbor za kulturo, dediščino in krajino (CDCPP), in sicer na osnovi informacij, zbranih v okviru programa HEREIN. Platforma z letom 2018 začne Usmerjevalnemu odboru CDCPP posredovati letno poročilo. Poleg tega, da bo poročilo prikazalo napredek, bo opredelilo priporočila za nadaljnje napore ter predlagala morebitne posodobitve. Prva splošna ocena je predvidena za leto 2020, tako da se Strategija po potrebi lahko spremeni.

Na državni ravni bosta spodnji diagram in predlagani sistem za ocenjevanje v Prilogi A vsaki državi članici omogočala, da nemudoma analizira svoje dediščinske politike z uporabo pristopa glede treh sklopov in njihovih presekov, ter da opredeli prednostna področja za ukrepanje. Države bodo uporabljale funkcijo programa HEREIN za množično zbiranje informacij in se zgledovale po ukrepih, ki so jih že sprejeli v drugih državah. Vsaka država bo morala opredeliti najustreznejši sistem za monitoring in evalvacijo, pri tem pa se lahko opira na delo, ki so ga opravile druge države in predstavile v svojih poročilih HEREIN.

PRILOGA A

Postopek evalvacije in uporaba kazalnikov za celostni pristop k dediščini

Bojan Radej, Slovensko društvo evalvatorjev, Ljubljana

Jelka Pirkovič, Ljubljana

Strategija obravnava koncept upravljanja dediščine skladno s tremi sklopi: z »družbenim« sklopom (S), s sklopom »prostorskega in gospodarskega razvoja« (D) ter s sklopom »znanja in izobraževanja« (K). Vsi ti sklopi sestavljajo ustrezen sistem evalvacije. Sklope bi lahko precej poljubno podrobneje razdelili, vendar lahko te tri sklope upoštevamo kot tri bistvene in neodvisne vidike. Temeljijo na edinstveni osnovni logiki in zato poskušajo doseči večinoma neodvisne, tj. temeljne cilje. Prav tako delujejo s samostojno interventno logiko (kako doseči cilje) in zato je njihov pristop k upravljanju dediščine neodvisen.

»Družbeni« sklop je povezan z usklajevanjem dediščinskih dejavnosti z evropskimi vrednotami, povezanimi s priznavanjem več identitet in kulturne raznolikosti. Družbena prioriteta dediščine se izvaja s spodbujanjem raznolikosti, krepitevijo vloge dediščinskih skupnosti ter z uporabo participatornega upravljanja.

Sklop »prostorskega in gospodarskega razvoja« se ukvarja s obogatitvijo trajnostnega prostorskega in gospodarskega razvoja, ki temelji na dediščini. V tem kontekstu so glavna gonila lokalna gospodarstva, ki temeljijo na lokalnem potencialu, turizmu in zaposlovanju, in del tega potenciala je ukvarjanje z dediščino.

Sklop »znanja in izobraževanja« se ukvarja z vprašanji, povezanimi z izobraževanjem, raziskovanjem in z vseživljenjskim izobraževanjem za upravljanje za dediščino in z njo. Ustanavljanje centrov znanja in oblikovanje novih izobraževalno-raziskovalnih programov sta glavna temelja tega tretjega sklopa upravljanja dediščine.

Če dediščino upravljamo ločeno (ali vertikalno) vzdolž teh treh sklopov, brez kakršnega koli prekrivanja, bodo tudi rezultati ločeni in nepovezani. Vertikalna vprašanja upravljanja dediščine so sicer upravičena in smiselna, ampak nam ne pomagajo razumeti pomembnih vodoravnih vidikov dediščinskega razvoja. Na primer: izobraževanje ima močen učinek na razvojni potencial in smeri razvoja družbe ter nasprotno. Posledično morajo biti trije sklopi upravljanja dediščine zasnovani tako, da upoštevajo področja, na katerih se funkcije teh sklopov prekrivajo. To je prvi pogoj, če želimo doseči dosledne, trajnostne ter prostorsko in družbeno povezujoče rezultate. Zato tako zasnovani sklopi in njihovi preseki poudarjajo potrebe in učinke medsektorskega upravljanja dediščine.

Pri snovanju upravljanja dediščine je treba upoštevati štiri glavne preseke: med sklopoma S in D, med sklopoma D in K, med sklopoma K in S ter med sklopi S, D in K.

Horizontalni presek med sklopoma S in D se ukvarja z novimi pristopi k upravljanju dediščine na stičišču med zagotavljanjem več demokracije, udeležbe in krepitev pristopa k dediščini ter obogatitvijo gospodarskih priložnosti, povezanih z dediščino. Ta sklopa se prekrivata na področju trajnostnega prostorskega razvoja ter inovativnih gospodarskih in finančnih modelov, ki so prilagojeni dediščini in morajo temeljiti na izkoriščanju lokalnega potenciala za podpiranje lokalnih potreb.

Horizontalni presek med sklopoma D in K upošteva vzdrževanje in prenos dediščinskega znanja, metod in veščin in tako dodatno razvija ta področja. Most, ki povezuje ta sklopa, so nova orodja informacijske tehnologije, ki uporabnike povezujejo z dediščino, novimi dediščinskimi veščinami ter z novimi proizvodi in s storitvami.

Horizontalni presek med sklopoma K in S je povezan z izmenjavo praks, povezanih s promocijo in razvijanjem ozaveščenosti, ter z regulativnimi vidiki v povezavi z upravljanjem dediščine. Osnova tega preseka sta izobraževanje in razvijanje ozaveščenosti o pravicah glede dediščine, odgovornostih deležnikov in o vrednotah, ki jih za mlajše rodove predstavlja dediščina.

Horizontalni presek med sklopi K, D in S ima potencial, da v celoti uvede medsektorske in večfunkcionalne koncepte dediščine ter da prispeva k prizadevanjem za obogatitev evropskih vrednot in identitete.

Kadar upravljanje dediščine doseže odlične rezultate na vseh treh sklopih, so posamezno evalvirani sektorski ukrepi zelo učinkoviti. Kadar je upravljanje dediščine zelo učinkovito na enem ali dveh sklopih, vendar ne na vseh treh, so sektorski (vertikalni) dosežki slabo uravnoteženi. Za doseganje cilja integracije je potrebna premišljena evalvacija sektorskega ali primarnega vidika uravnoteževanja teh treh sklopov.

Kadar upravljanje dediščine doseže odlične rezultate s pomočjo različnih presekov omenjenih treh sklopov, se šteje, da so ti rezultati dobro povezani. To pomeni, da so sekundarni učinki sektorskih usmeritev v svojih medsebojnih odnosih zelo pozitivni. Če se dva sklopa asimetrično prekrivata, je učinek enega sklopa zelo pozitiven, učinki drugih sklopov pa so zelo negativni. To lahko opazimo pri preseku med določenimi gospodarskimi projekti in kulturno dediščino, pri čemer je lahko presek razmeroma velik, ampak nima enakopravnega položaja na obeh področjih. Posledično tudi koristi niso obojestranske. Ne krepijo obeh strani, torej kljub ugotovljeni učinkovitosti ne morejo vzpostaviti zaupanja ali sprožiti skupnih prizadevanj.

Kadar so preseki povezani na način, ki je zadovoljiv za obe strani, lahko upravljanje dediščine dosega sinergije. Kadar dediščinska politika doseže pravo ravnotežje in visoke ravni sinergije, lahko govorimo o celostnem upravljanju dediščine.

Tak pristop s preseki obsega tri smeri celostnega načrtovanja in evalvacijo povezanosti pri upravljanju dediščine.

1. Kaj je neposreden namen dediščinske politike? To je njena vertikalna smer: nanaša se na konvencionalno, linearno logiko (predstavljeno v verigi: opredelitev problema – strategija – cilj – ukrep – učinek) in na rezultatih temelječo evalvacijo (uspešnost, učinkovitost, relevantnost).

2. Horizontalna smer sestoji iz dveh vidikov:

- a. kako vsak sektor, povezan z dediščino, vpliva na druge;
- b. kako ne-dediščinski sektorji (industrija, kmetijstvo, turizem, izobraževalne politike itn.) vplivajo na dediščinski sektor in na njegove cilje.

3. Tak vidik lahko poimenujemo prekrivajoč se koncept upravljanja dediščine. Ta nov koncept je bil sprejet pri snovanju Strategije, uporabi pa se lahko tudi na državni, lokalni in na projektni ravni. V fazi izvajanja zagotavlja dobro podporo vrednotenju učinka upravljanja dediščine, kar zadeva vertikalne in horizontalne posege politik.

Celostni pristop k Strategiji za dediščino ima dva osnovna namena: načrtovanje in evalvacija.

Posluhuje se inovativne in povezujoče interventne logike, ki pomaga pri oblikovanju dediščinskih politik tako, da dosega bolj sinergijske rezultate (načrtovanje). Strategija sledi ravno takšni interventni logiki.

Gre za evalvacijsko orodje, ki uspešno povzema rezultate evalvacije, s čimer zagotavlja, da evalvacija postane bistvena za srednje in strateške ravni odločanja. Trenutno Strategija v celoti ne sledi takšnemu sintetičnemu konceptu evalvacije.

Sinergijska interventna logika je koristna na strateški ravni, ampak je njen pomen splošen in je uporabna na vseh ravneh. Predlagano orodje je pomembno za upravljanje javnih zadev, pri čemer se izzivi večinoma pojavljajo horizontalno, rešitve pa so odvisne od sinergij med ukrepi v številnih drugih sektorjih in ne izključno od sektorskih usmeritev. Kadar dosežemo sinergijo, lahko pomembne dolgoročne in kratkoročne rezultate dosežejo tudi manj prevladujoči sektorji s šibkimi začetnimi kapacitetami.

Novi pristop⁷ presega standardno, na rezultatih temelječo logiko evalvacije učinkov politik. Standardni pristop je dragocen, ampak s pomočjo istih nizov informacij lahko dobimo več, če podatke o rezultatih zbiramo bolj preudarno. Tako lahko pridobimo strateški pregled nad zapleteno situacijo.

Strategija se začne s konceptualnimi in strateškimi problematikami, potem pa se sistematično loti operativnih vprašanj, pri čemer veliko svobode pušča konkretnim potrebam in kontekstu, ki jih moramo upoštevati na nacionalnih in podnacionalnih ravneh.

Načelno moramo Strategijo dopolniti s sistemom kazalnikov in s tem lahko na različnih področjih spremljamo izvajanje dediščinske politike. Splošne smernice za evalvacijo učinka dediščinske politike bodo najverjetneje sledile standardnim pravilom za izvajanje ocenjevanja vplivov. Konkreten koncept evalvacije (in politik) lahko za nacionalne in regionalne/lokalne dediščinske agende pripravimo ločeno.

V fazi izvajanja je celostni pristop pomemben, tudi če ni povsem delujočega sistema za spremljanje in informacije, saj ga lahko izvajamo kvalitativno s pomočjo ekspertne kvalitativne ocene (pozitivno/negativno/nevtralno/ni relevantno) posameznih ukrepov, ki izhajajo iz točno določenih priporočil za spopadanje z vsakim izzivom, ki ga opredeljuje Strategija.

Novi evalvacijski pristop lahko najprej preizkusimo z ovrednotenjem nekaterih zbranih primerov dobre prakse in tako ponazorimo duha Strategije. Pozitivne izkušnje lahko nato uporabimo v drugih okoliščinah. Priporočljivo je, da se izvede določeno usposabljanje: toda metodologija je preprosta, pregledno predstavljena in za neprofitno uporabo se lahko prosto uporablja skladno z licenco Creative Commons 2,5 – tudi brez konkretnega usposabljanja.

Horizontalni preseki treh sklopov Strategije in njihovih priporočil ter izzivov ponazarja Leopoldova matrika, ki prikazuje ocenjene učinke ukrepov dediščinske politike na evropski ravni.

⁷ Več v Radej B. (2014), »Social complexity: operational definition«, Ljubljana, Slovensko društvo evalvatorjev: Working papers, 7/2; ali Radej B., Jazbinšek K. Ž., Dolinšek M. (2015), »Measuring Smartness of Innovation Policy«, *Asia-Pacific Tech Monitor*, Junij-September 2015.

Preglednica 1: Evropska strategija kulturne dediščine za 21. stoletje – Leopoldova matrika presekov (povezav) (Priporočila × Izzivi), povezanih s tremi sklopi Strategije

Izzivi**		Družba								Razvoj								Znanje								
		S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	
Priporočila*																										
S1	Družba		X		X		X		X	X		X						X		X						
S2		X	X			X		X		X		X						X		X						
S3		X	X	X	X	X	X	X	X	X								X		X				X		
S4		X	X	X	X	X	X	X	X									X	X	X						
S5		X		X		X	X	X	X	X						X		X							X	
S6		X	X		X	X	X	X		X						X		X						X		
S7			X		X	X	X	X	X			X						X	X	X						
S8			X	X	X	X	X		X	X			X					X	X	X						X
S9		X		X	X	X	X		X	X		X							X		X					
S10		X	X		X	X	X	X	X	X				X		X										
D1	Razvoj		X								X	X	X	X	X	X										
D2								X	X	X	X		X		X				X			X				
D3					X				X		X		X					X	X		X	X			X	
D4										X	X	X	X	X								X				
D5								X	X	X	X	X	X	X	X					X						
D6							X		X	X	X	X	X	X	X					X			X			
D7					X		X		X	X	X	X	X	X						X				X	X	
D8										X		X		X		X						X	X	X		
D9											X	X	X													
D10									X	X	X	X	X	X					X	X			X			
D11						X		X	X	X	X		X											X		
K1	Znanje				X													X	X	X				X		
K2																			X	X						
K3																			X	X	X	X				
K4																			X	X	X	X	X			
K5																			X	X	X	X	X			
K6					X						X					X			X	X	X					
K7					X														X	X	X	X			X	
K8																			X	X	X	X	X			
K9																				X	X	X	X			
K10																			X	X	X	X	X			
K11																			X	X	X	X	X			

Vir podatkov: Evropska strategija kulturne dediščine za 21. stoletje

Legenda k preglednici 1:

* Priporočila	** Izzivi
<p>S1 Spodbujajte vključevanje državljanov in lokalnih oblasti pri ovrednotenju vsakdanje dediščine</p> <p>S2 Naredite dediščino dostopnejšo</p> <p>S3 Z dediščino uveljavljajte in prenašajte temeljne vrednote Evrope in evropske družbe</p> <p>S4 Spodbujajte dediščino kot mesto srečevanja in orodje za medkulturni dialog ter za doseganje miru in strpnosti.</p> <p>S5 Spodbujajte in ovrednotite participatorno prakso državljanov in s tem povezane postopke</p> <p>S6 Ustvarite ustrezen okvir, ki lokalnim oblastem in skupnostim omogoča delovanje v prid promociji in upravljanju njihove dediščine</p> <p>S7 Razvijajte in spodbujajte participatorne programe za identifikacijo dediščine</p> <p>S8 Spodbujajte pobude lokalnih skupnosti in oblasti za obnovo dediščine</p> <p>S9 Podpirajte medgeneracijske in medkulturne projekte, ki spodbujajo dediščino</p> <p>S10 Spodbujajte in podpirajte (javna in zasebna) partnerstva za promocijo kulturne dediščine in projekte njenega ohranjanja</p>	<p>S1 Živeti v miru</p> <p>S2 Izboljšati kakovosti življenja</p> <p>S3 Prispevati k blaginji in dobrem zdravju ljudi</p> <p>S4 Zaščititi kolektivni spomin</p> <p>S5 Vzpostaviti dobro javno upravljanje</p> <p>S6 Spodbujanje participatorno upravljanje</p> <p>S7 Optimizirati izvajanje konvencij</p> <p>S8 Spodbujati vključujoč pristop k dediščini</p>
<p>D1 Spodbujajte kulturno dediščino kot dobrino in omogočajte finančne naložbe</p> <p>D2 Podpirajte in spodbujajte dediščinski sektor kot sredstvo za ustvarjanje delovnih mest in poslovnih priložnosti</p> <p>D3 Spodbujajte dediščinske spretnosti in strokovnjake</p> <p>D4 Izdelujte študije vplivov na dediščino za oživitvev, gradnjo, načrtovanje in za infrastrukturne projekte</p> <p>D5 Spodbujajte ponovno uporabo dediščine ter uporabo tradicionalnega znanja in praks</p> <p>D6 Zagotavljajte, da se dediščino upošteva v razvojnih, prostorskih, okoljskih in energetskih politikah</p> <p>D7 Dediščino upošteвайте v politikah razvoja trajnostnega turizma</p> <p>D8 Ohranajte, obnavljajte in obogatite dediščino, povečajte uporabo novih tehnologij</p> <p>D9 Uporabljajte inovativne tehnike za predstavitev kulturne dediščine javnosti, obenem pa ohranajte njeno celovitost</p> <p>D10 Kulturno dediščino uporabljajte kot sredstvo za oblikovanje posebnega značaja regije ter za povečanje njene privlačnosti in prepoznavnosti</p> <p>D11 Razvijte nove modele upravljanja, ki zagotavljajo, da ima dediščina korist od posrednih gospodarskih učinkov, ki jih ustvarja</p>	<p>D1 Ustvariti bolj vključujočo in povezano družbo</p> <p>D2 Razviti blaginjo v Evropi z uporabo dediščinskih virov</p> <p>D3 Evropejcem zagotoviti visoko stopnjo kakovosti življenja v sožitju z njihovim kulturnim in naravnim okoljem</p> <p>D4 Uresničevati načela celostnega ohranjanja</p> <p>D5 Zagotoviti, da se dediščina upošteva pri strategijah in programih trajnostnega prostorskega razvoja</p> <p>D6 Razviti sposobnost javnih služb, da se z boljšo uporabo dediščine spopadejo z vprašanji trajnostnega prostorskega razvoja</p> <p>D7 Zaščititi in razviti sposobnost javnih služb, da se spopadejo z dediščinskimi vprašanji</p> <p>D8 Okrepiti uporabo in ponovno uporabo dediščine</p>
<p>K1 Učinkoviteje vključujte izobraževanje o dediščini v učne načrte</p> <p>K2 Sprejemajte ukrepe za spodbujanje mladih, da se ukvarjajo z dediščino</p> <p>K3 Spodbujajte ustvarjalnost in s tem vzbudite pozornost občinstva na področju dediščine</p> <p>K4 Zagotavljajte optimalno usposabljanje nestrokovnih akterjev in strokovnjakov iz drugih sektorjev, ki so povezani z dediščino</p> <p>K5 Uvajajte raznovrstnejšo ponudbo sistemov usposabljanja dediščinskih strokovnjakov</p>	<p>K1 Podpreti spodbujanje družbe znanja v skupni rabi</p> <p>K2 Identificirati, ohranяти, prenašati ter izmenjevati znanja in spretnosti na področju dediščine</p> <p>K3 Povečevati ozavešenosti o vrednotah, ki jih posreduje dediščina</p> <p>K4 Zagotavljati dostop do vseživljenjskega izobraževanja za deležnike na področju dediščine</p> <p>K5 Jamčiti visoko strokovno raven vseh dediščinskih poklicev in obrti</p> <p>K6 Podpirati, obogatiti in spodbujati medvladno sodelovanje</p> <p>K7 Spodbujati dediščinske raziskave</p>

K6	Razvijajte banke znanja o lokalnih in tradicionalnih gradivih, tehnikah ter praktičnih izkušnjah
K7	Poskrbite za prenos znanja in spretnosti, povezanih z dediščinskimi poklici
K8	Jamčite usposobljenost strokovnjakov, ki delajo z dediščino s pravnim statusom
K9	Razvijajte študijske in raziskovalne programe, ki odražajo potrebe dediščinskega sektorja, ter izmenjavo rezultatov.
K10	Spodbujajte in podpirajte razvoj omrežij
K11	Dediščino raziskujte kot vir znanja, navdiha in ustvarjalnosti

Preglednica 1 opredeljuje povezave med vsemi priporočili Strategije in vsemi izzivi Strategije.⁸ Ponuja podroben vpogled v način, kako lahko izvajanje posameznih priporočil vpliva na izzive, ki jih Strategija zastavlja. Strategija ni oblikovana kot niz razdrobljenih povezav med priporočili in izzivi, ampak kot polno razvita struktura s tremi samostojnimi in hkrati med seboj odvisnimi sklopi. Zato je smiselno opredeliti strukturne povezave med sklopi in tako ugotoviti, kakšne posredne medsebojne učinke imajo; to je prvi pogoj za sinergijo med dediščinskimi sklopi.

Ovrednotene učinke Strategije, navedene v preglednici 1, lahko združimo po viru in področju sektorskega učinka (itn. K s K ali K∩K, K∩S, K∩D, itn.), s tem pridobimo input-output kvadratno matriko, ki prikazuje, katere sinergije med sklopi Strategije lahko nastanejo, če izvedemo priporočene ukrepe.

Preglednica 2: Input-output matrika učinkov med sklopi

Input-output matrika	Izzivi 1 (sklop S)	Izzivi 2 (sklop D)	Izzivi 3 (sklop K)
Priporočila 1 (sklop S)	S 1–10	S 1–3, S 5–10	S 1-9
Priporočila 2 (sklop D)	D 1–3, D 5–7, D 11	D 1–D 11	D 2–8, D 10–11
Priporočila 3 (sklop K)	K 1, K 6–7	K 6	K 1–11

Vir podatkov: Preglednica 1 Leopoldova matrika (Priporočila × Izzivi)

Legenda k preglednici 2: Kako uporabljati imput-output matriko

Kako pridobiti zbirne rezultate iz imput-output matrike	Izzivi sklopa S	Izzivi sklopa D	Izzivi sklopa K
Priporočila za sklop S	SS: Učinkovitost ukrepov, povezanih s sklopom S, pri reševanju izzivov, povezanih s sklopom S	SD: Učinkovitost ukrepov, povezanih s sklopom S, pri reševanju izzivov, povezanih s sklopom D	SK: Učinkovitost ukrepov, povezanih s sklopom S, pri reševanju izzivov, povezanih s sklopom K
Priporočila za sklop D	DS: Učinkovitost ukrepov, povezanih s sklopom D, pri reševanju izzivov, povezanih s sklopom S	DD: Učinkovitost ukrepov, povezanih s sklopom D, pri reševanju izzivov, povezanih s sklopom D	DK: Učinkovitost ukrepov, povezanih s sklopom D, pri reševanju izzivov, povezanih s sklopom K

⁸ Strategija se osredinja predvsem na povezovanje priporočil in izzivov z istim sklopom dediščine (S, D ali K), saj je večina opredeljenih učinkov na diagonali matrike (od zgornjega levega do spodnjega desnega kota).

Priporočila za sklop K	KS: Učinkovitost ukrepov, povezanih s sklopom K, pri reševanju izzivov, povezanih s sklopom S	KD: Učinkovitost ukrepov, povezanih s sklopom K, pri reševanju izzivov, povezanih s sklopom D	KK: Učinkovitost ukrepov, povezanih s sklopom K, pri reševanju izzivov, povezanih s sklopom K
------------------------	--	--	--

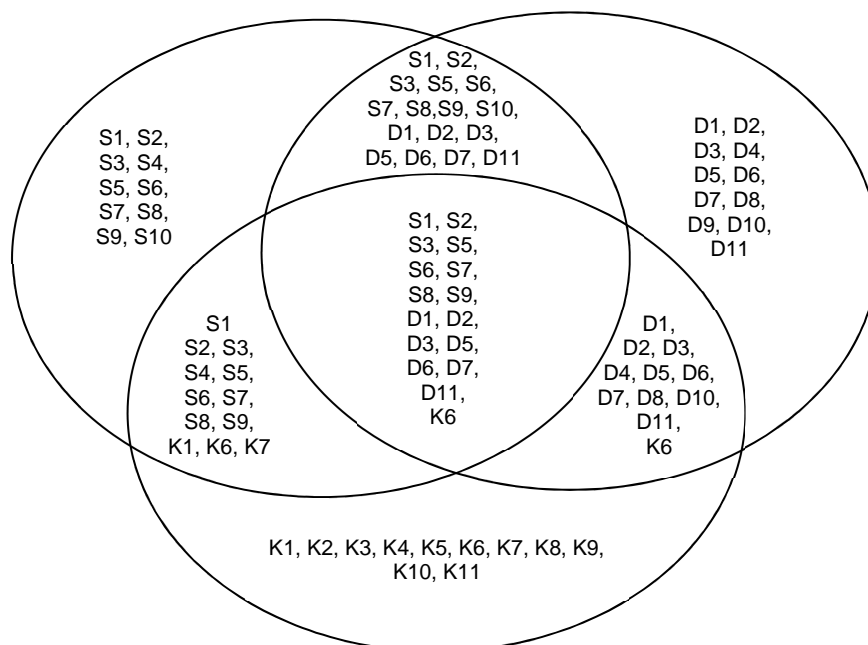
- Opomba: - Učinkovitost se ocenjuje s standardno metodo, in sicer s spremljanjem kazalnikov učinkov (kakšne učinke imajo priporočila pri sklopu S na izzive pri sklopu S, S∩S, itn.)
- Sinergija med sklopom S (pri priporočilih) in sklopom D (pri izzivih) se doseže kot povprečje ocenjenih učinkov: $(D \cap S + S \cap D) / 2$.
 - Sinergija med sklopom K in sklopom D se doseže kot povprečje ocenjenih učinkov: $(K \cap D + D \cap K) / 2$.
 - Sinergija med sklopom S in sklopom K se doseže kot povprečje ocenjenih učinkov: $(S \cap K + K \cap S) / 2$.

Preglednica 2 opredeljuje povezanost priporočil in izzivov pri vsakem sklopu Strategije. Na diagonalni predstavlja konvencionalen kazalnik učinkovitosti politike. Prikazuje, kako uspešen je posamezen sklop Strategije pri izvajanju svojih primarno pomembnih priporočil.

Posredni ali medsektorski učinki so v poljih pod diagonalo matrike v preglednici 2. Če medsektorski učinek, ki je pod diagonalo, povežemo z medsektorskim učinkom, ki je nad diagonalo, (npr. D∩S in S∩D), lahko ocenimo sinergijo med tema sklopoma Strategije in kako se lahko ta sklopa vzajemno podpirata ali omejujeta, ko izvajata svoja priporočila.

Spodnji Vennov diagram ponazarja, kako so trije sklopi dediščinske Strategije povezani z neposrednimi (diagonalno, brez prekrivanja) in s posrednimi povezavami (nediagonalno, s prekrivanjem) med priporočili in izzivi Strategije.

Slika 1: Vennov diagram Evropske strategije kulturne dediščine za 21. stoletje

Vir: Preglednica 2.

Skladnost dediščinske politike (oziroma ukrepov ali celo dediščinskih projektov) se poveča, ko se z izvajanjem priporočil povečuje območje notranjih povezav. Za določeno dediščinsko politiko, ukrep ali projekt velja, da je bolj celovit, ko se skladnost med preseki poveča vzporedno z izboljšano učinkovitostjo vseh treh sklopov.

PRILOGA B

SEZNAM PRIMEROV GLEDE NA PRIPOROČILO

1. »DRUŽBENI SKLOP«

Družbeni sklop (S) se osredinja na razmerje med dediščino na eni strani ter družbo, državljanstvom, prenosom in izmenjavo demokratičnih vrednot prek participatornega in dobrega vodenja prek participatornega upravljanja na drugi.

Izzivi

- S 1. Živeti v miru
- S 2. Izboljšati kakovosti življenja
- S 3. Prispevati k blaginji in dobrem zdravju ljudi
- S 4. Zaščititi kolektivni spomin
- S 5. Vzpostaviti dobro javno upravljanje
- S 6. Spodbujati participatorno upravljanje
- S 7. Optimizirati izvajanje konvencij
- S 8. Spodbujati vključujoč pristop k dediščini

Priporočila

Priporočilo S 1

Spodbujajte vključevanje državljanov in lokalnih oblasti pri ovrednotenju vsakdanje dediščine

Primeri ukrepanja

- Dediščina kot sredstvo emancipacije ljudi z duševnimi motnjami ali s kombinirano invalidnostjo – HEREIN (Nizozemska)
www.ipsedeburgen.nl/news/article/58/opening-de-haven-nigrum-pullum-zwammerdam
www.romeinselimes.nl/nl/op-pad/fort-nigrum-pullum-zwammerdam
<https://erfgoedstem.nl/opening-bezoekerscentrum-haven-nigrum-pullum/>
www.monumentaal.com/bezoekerscentrum-haven-nigrum-pullum-open
- Kazalniki gospodarskega in družbenega učinka kulturne dediščine – HEREIN (Madžarska)
www.forsterkozpont.hu/nemzetkozi-feladatok/nemzetkozi-projektjeink/749#1
<http://balatoncsicsos.reblog.hu/>
www.facebook.com/csicsosiplebania
- Lokalni razvojni program otoka Cresa – HEREIN (Hrvaška)
www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/SEE/LDPP/Croatia_en.asp
- Zaščita lokalne dediščine na ravni občin – HEREIN (Slovaška)
- Participatorni pristopi, ki jih je skupaj s šolami in z občinami razvila neprofitna organizacija Qualité-Village-Wallonie (Belgija, Valonija)
www.qvw.be/
- »SOS Patrimoine«: tematski informacijski listi, ki jih je ustvarila Valonska vaška ustanova; ti informacijski listi so koristni za vse državljane, vključene v zaščito dediščine (Belgija, Valonija)
www.frw.be
- Nepovratna sredstva za obnovo »drobne dediščine« – HEREIN (Belgija, regija glavnega mesta Bruslja)
<http://patrimoine.brussels/liens/campagnes-programmes/petit-patrimoine-brochure-2015>
- Pilotni projekt lokalnega razvoja za vinske vasi na območju Limassola (Ciper)
www.agrotourism.com.cy/discover-wine-route-4-wine-villages-limassol,60,en

- Saarländischer Verein für Denkmalschutz e.V. (Zveza za varstvo zgodovinskih spomenikov Posarja) (Nemčija)
www.denkmalschutz-saarland.de

Priporočilo S 2

Naredite dediščino dostopnejšo

Primeri ukrepanja

- Dejavnosti, ki so jih izvajali na Dnevih evropske kulturne dediščine (Evropa)
<http://pjp-eu.coe.int/en/web/ehd-jep/home>
- Lokalni razvojni program otoka Cresa – HEREIN (Hrvaška)
www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/SEE/LDPP/Croatia_en.asp
- Kazalniki gospodarskega in družbenega učinka kulturne dediščine – HEREIN (Madžarska)
www.forsterkozpont.hu/nemzetkozi-feladatok/nemzetkozi-projektjeink/749#1
<http://balatoncsicso.reblog.hu/>
www.facebook.com/csicsoiplebania
- Dediščina kot sredstvo emancipacije ljudi z duševnimi motnjami ali s kombinirano invalidnostjo – HEREIN (Nizozemska)
www.ipsedebruggen.nl/news/article/58/opening-de-haven-nigrum-pullum-zwammerdam
www.romeinselimes.nl/nl/op-pad/fort-nigrum-pullum-zwammerdam
<https://erfgoedstem.nl/opening-bezoekerscentrum-haven-nigrum-pullum/>
www.monumentaal.com/bezoekerscentrum-haven-nigrum-pullum-open
- Deutsches Nationalkomitee für Denkmalschutz (Nemški nacionalni odbor za spomeniško varstvo) (Nemčija)
<http://www.dnk.de/>

Priporočilo S 3

Z dediščino uveljavljajte ter prenašajte temeljne vrednote Evrope in evropske družbe

Primeri ukrepanja

- Lokalni razvojni program otoka Cresa – HEREIN (Hrvaška)
www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/SEE/LDPP/Croatia_en.asp
- Lisztova akademija, zmagovalka Nagrade Europa Nostra in prejemnica Znaka evropske dediščine (2016) zaradi svojega prispevka k evropski kulturi in dediščini (Madžarska)
- Dediščina kot sredstvo emancipacije ljudi z duševnimi motnjami ali s kombinirano invalidnostjo – HEREIN (Nizozemska)
www.ipsedebruggen.nl/news/article/58/opening-de-haven-nigrum-pullum-zwammerdam
www.romeinselimes.nl/nl/op-pad/fort-nigrum-pullum-zwammerdam
<https://erfgoedstem.nl/opening-bezoekerscentrum-haven-nigrum-pullum/>
www.monumentaal.com/bezoekerscentrum-haven-nigrum-pullum-open
- Verein Kulturraum Großregion (Združenje čezmejne kulturne regije v Belgiji, Franciji, Nemčiji in v Luksemburgu) (Nemčija)
<http://www.kulturraumgr.eu/de>

Priporočilo S 4

Spodbujajte dediščino kot mesto srečevanja in orodje za medkulturni dialog ter za doseganje miru in strpnosti

Primeri ukrepanja

- Poročajte o vlogi javnih kulturno-umetniških zavodov pri spodbujanju kulturne raznolikosti in medkulturnega dialoga.
http://ec.europa.eu/culture/library/reports/201405-omc-diversity-dialogue_en.pdf
- Lokalni razvojni program otoka Cresa – HEREIN (Hrvaška)
www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/SEE/LDPP/Croatia_en.asp
- Kazalniki gospodarskega in družbenega učinka kulturne dediščine – HEREIN (Madžarska)
www.forsterkozpont.hu/nemzetkozi-feladatok/nemzetkozi-projektjeink/749#1
<http://balatoncsicso.reblog.hu/>
www.facebook.com/csicsoiplebania
- Brera: un'altra storia. Percorsi interculturali nel museo (Brera: še ena zgodba. Medkulturne poti v muzeju) (Italija)
<http://valorizzazione.beniculturali.it/it/notizie/259-brera-unaltra-storia-percorsi-interculturali-nel-museo.html>
- Dediščina kot sredstvo emancipacije ljudi z duševnimi motnjami ali s kombinirano invalidnostjo – HEREIN (Nizozemska)
www.ipsedebruggen.nl/news/article/58/opening-de-haven-nigrum-pullum-zwammerdam
www.romeinselimes.nl/nl/op-pad/fort-nigrum-pullum-zwammerdam
<https://erfgoedstem.nl/opening-bezoekerscentrum-haven-nigrum-pullum/>
www.monumentaal.com/bezoekerscentrum-haven-nigrum-pullum-open
- Generalni načrt Nikozije (Ciper)
www.moi.gov.cy/moi/urbanguard/urbanguard.nsf/dmltph_en/dmltph_en?OpenDocument
- Dan odprtega spomenika (Nemčija)
<http://www.tag-des-offenen-denkmals.de/>

Priporočilo S 5

Spodbujajte in ovrednotite participatorno prakso državljanov in s tem povezane postopke

Primeri ukrepanja

- Društvo prijateljev dubrovniških starin (Hrvaška)
<http://citywallsdubrovnik.hr/drustvo/?lang=en>
- Združenje »4 grada Dragodid«: delo tega združenja obsega ljudsko arhitekturo, še zlasti tehnike suhozidne gradnje in druge vrste gradnje na hrvaškem kraškem podeželju (Hrvaška)
www.dragodid.org/category/eng/
- Motel Trogir: združenje za varstvo povojne arhitekture (Hrvaška)
<http://moteltrogir.tumblr.com>
- Posvojite spomenik – pobuda za spodbujanje skrbi za skupno dediščino, ki se izvaja v več evropskih državah; gre za ustvarjalen način aktivnega vključevanja domačinov v skrb za njihovo lokalno kulturno dediščino in njeno ohranjanje (Pokrajinski muzej Pirkanmaa) (Finska)
<http://adoptoimonumentti.fi/europa-nostra-award-2016/?lang=en>
https://issuu.com/vapriikki/docs/am_esite_en_n_0815
<https://issuu.com/vapriikki/docs/adopt-a-monument>
- »Living Heritage Wiki«, spletna platforma, ki deluje na osnovi odprte in sodelovalne formule (Wikiformula), ki vsem omogoča, da predlagajo in opišejo vnose v državni register nesnovne

kulturne dediščine; platforma je povezana z izvajanjem Konvencije (Unesco) o varstvu nesnovne kulturne dediščine (Finska)

www.aineetonkulttuuriperinto.fi/en/implementation

<https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/>

- Kazalniki gospodarskega in družbenega učinka kulturne dediščine – HEREIN (Madžarska)
www.forsterkozpont.hu/nemzetkozi-feladatok/nemzetkozi-projektjeink/749#1
<http://balatoncsicso.reblog.hu/>
www.facebook.com/csicsoiplebania
- Svetovalni odbor za mestno in regionalno/prostorsko načrtovanje – HEREIN (Belgija, regija glavnega mesta Bruslja)
<https://urbanisme.irisnet.be/les-commissions-de-concertation>

Priporočilo S 6

Ustvarite ustrezen okvir, ki lokalnim oblastem in skupnostim omogoča delovanje v prid promociji in upravljanju njihove dediščine

Primeri ukrepanja

- Kazalniki gospodarskega in družbenega učinka kulturne dediščine – HEREIN (Madžarska)
www.forsterkozpont.hu/nemzetkozi-feladatok/nemzetkozi-projektjeink/749#1
<http://balatoncsicso.reblog.hu/>
www.facebook.com/csicsoiplebania
- Lokalni razvojni program otoka Cresa – HEREIN (Hrvaška)
www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/SEE/LDPP/Croatia_en.asp
- Valonska podeželska ustanova: participatorni proces podeželskega razvoja, ki vključuje varovanje dediščine s pristopom, ki temelji na državljanih (Belgija) (www.frw.be)
- »InterKultur. Migration als Einflussfaktor auf Kunst und Kultur« (Medkulturni barometer: migracije kot dejavnik, ki vpliva na umetnost in kulturo) (Nemčija)
http://www.mwk.niedersachsen.de/themen/kultur/kulturentwicklungskonzept_niedersachsen_kek/kekprozess/der-kek-prozess-bezieht-die-akteure-aktiv-ein-118561.html
- Prostovoljni »zaupniki« za spomenike/ območja dediščine, Schleswig-Holstein (Ehrenamtliche Vertrauensleute für Kulturdenkmale, § 6 DSchG) (Nemčija)
https://www.schleswig-holstein.de/DE/Fachinhalte/D/denkmalschutz/downloads/Denkmalchutzgesetz.pdf?__blob=publicationFile&v=5

Priporočilo S 7

Razvijajte in spodbujajte participatorne programe za identifikacijo dediščine

Primeri ukrepanja

- Ukrepanje, ki se izvaja v sklopu projektov Interreg (EU) in uporablja navedeni pristop k dediščini, npr. »Trans-Formation du patrimoine« (Interreg IV):
<http://muap.be/projets/le-projet-trans-formation-du-patrimoine-interreg-iv>
- Pobuda splitske skupnosti za zaščito stanovanjskega naselja Split 3 (Hrvaška)
- Lokalni razvojni program otoka Cresa – HEREIN (Hrvaška)
www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/SEE/LDPP/Croatia_en.asp
- Kazalniki gospodarskega in družbenega učinka kulturne dediščine – HEREIN (Madžarska)
www.forsterkozpont.hu/nemzetkozi-feladatok/nemzetkozi-projektjeink/749#1
<http://balatoncsicso.reblog.hu/>
www.facebook.com/csicsoiplebania

- Zaščita lokalne dediščine na ravni občin – HEREIN (Slovaška)

Priporočilo S 8

Spodbujajte pobude lokalnih skupnosti in oblasti za obnovo dediščine

Primeri ukrepanja

- Dostopnost kot sredstvo, s katerim so prebivalci mesta Nantes ponovno »posvojili« grajski muzej, Nantes (Francija)
- Kazalniki gospodarskega in družbenega učinka kulturne dediščine – HEREIN (Madžarska)
[www.forsterkozpont.hu/nemzetkozi-feladatok/nemzetkozi-projektjeink/749 - 1](http://www.forsterkozpont.hu/nemzetkozi-feladatok/nemzetkozi-projektjeink/749-1)
<http://balatoncsicso.reblog.hu/>
www.facebook.com/csicsoiplebania
- Udeležba domačinov pri obnovi manjših delov dediščine na pobudo ustanove Qualité-Village-Wallonie (Belgija)
www.qvw.be/
- Združenje »Petites cités de caractère de France«
www.petitescitesdecaractere.com/fr/lassociation-petites-cites-de-caractere-de-france

Priporočilo S 9

Podpirajte medgeneracijske in medkulturne projekte, ki spodbujajo dediščino

Primeri ukrepanja

- Lokalni razvojni program otoka Cresa – HEREIN (Hrvaška)
www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/SEE/LDPP/Croatia_en.asp
- Praktične delavnice, ki lahko s prakso pri uporabi različnih spretnosti in z medgeneracijsko izmenjavo pomagajo pri razvoju otrok (Francija)
www.loutilenmain.fr/
- Kazalniki gospodarskega in družbenega učinka kulturne dediščine – HEREIN (Madžarska)
[www.forsterkozpont.hu/nemzetkozi-feladatok/nemzetkozi-projektjeink/749 - 1](http://www.forsterkozpont.hu/nemzetkozi-feladatok/nemzetkozi-projektjeink/749-1)
www.facebook.com/csicsoiplebania
- Programi za usposabljanje otrok in odraslih v središču za usposabljanje dediščinskih obrti v nekdanji opatiji la Paix-Dieu (Belgija, Valonija)
www.institutdupatrimoine.be/index.php/missions/metiers-du-patrimoine
- Glasbeni program »Wir machen die Musik« (Mi ustvarjamo glasbo), Spodnja Saška (Nemčija)
<http://www.wirmachendiemusik.de/>

Priporočilo S 10

Spodbujajte in podpirajte (javna in zasebna) partnerstva za promocijo kulturne dediščine in projekte njenega ohranjanja

Primeri ukrepanja

- Fondation du patrimoine (Ustanova za dediščino) (Francija)
www.fondation-patrimoine.org
- Ustanova »Total« (Francija)
www.fondation.total.com/missions/faire-rayonner-les-cultures-et-le-patrimoine
- Kazalniki gospodarskega in družbenega učinka kulturne dediščine – HEREIN (Madžarska)
www.forsterkozpont.hu/nemzetkozi-feladatok/nemzetkozi-projektjeink/749#1
<http://balatoncsicso.reblog.hu/>

- www.facebook.com/csicsoiplebania
- Palazzo Madama: nakup v partnerstvu z mestom Torinom (Italija)
www.palazzomadamatorino.it/it/blog/ottobre-2013/crowdfunding-and-more-summary
 - Loterijski sklad (VB)
www.biglotteryfund.org.uk/
 - Fondation Roi Baudouin (Ustanova kralja Baudouina) (Belgija)
www.kbs-frb.be/
 - Točka financiranja kulture (Nemčija)
<http://www.kulturfoerderpunkt-berlin.de/start/>

2. SKLOP»PROSTORSKEGA IN GOSPODARSKEGA RAZVOJA«

Sklop »prostorskega in gospodarskega razvoja« se osredinja na razmerje med kulturno dediščino in prostorskim razvojem, gospodarstvom in lokalnim ter regionalnim upravljanjem, in sicer z upoštevanjem načel trajnostnega razvoja.

Izzivi

- D 1. Ustvariti bolj vključujočo in povezano družbo
- D 2. Razviti blaginjo v Evropi z uporabo dediščinskih virov
- D 3. Evropejcem zagotoviti visoko stopnjo kakovosti življenja v sožitju z njihovim kulturnim in naravnim okoljem
- D 4. Uresničevati načela celostnega ohranjanja
- D 5. Zagotoviti, da se dediščina upošteva pri strategijah in programih trajnostnega prostorskega razvoja
- D 6. Razviti sposobnost javnih služb, da se z boljšo uporabo dediščine spopadejo z vprašanji trajnostnega prostorskega razvoja
- D 7. Zaščititi in razviti sposobnost javnih služb, da se spopadejo z dediščinskimi vprašanji
- D 8. Okrepiti uporabo in ponovno uporabo dediščine.

Priporočila

Priporočilo D 1

Spodbujajte kulturno dediščino kot dobrino in omogočajte finančne naložbe

Primeri ukrepanja

- Poročilo »Kulturna dediščina nekaj velja v Evropi« [Cultural Heritage Counts for Europe], 2015
www.theheritagealliance.org.uk/cultural-heritage-counts-for-europe/
- Javna ustanova za sodelovanje v kulturi (EPCC), Pont du Gard, Unescov spomenik (Francija)
www.pontdugard.fr/fr/la-gestion-du-site-confiee-un-epcc
- Art Bonus: ugodna davčna shema za podpiranje kulture z donacijami (Italija)
<http://artbonus.gov.it/>
- Državni sklad za restavriranje, Nizozemska
www.restauratiefonds.nl
- Mehanizem za finančne pobude za stavbe, vključene na seznam zgodovinskih spomenikov (Ciper)
<http://moi.gov.cy/tph>

Priporočilo D 2

Podpirajte in spodbujajte dediščinski sektor kot sredstvo za ustvarjanje delovnih mest in poslovnih priložnosti

Primer ukrepanja

- Alliance Patrimoine-Emploi (Zavezništvo za zaposlovanje na področju dediščine), Vlada Valonije (Belgija, Valonija)

Priporočilo D 3 **Spodbujajte dediščinske spretnosti in strokovnjake**

Primeri ukrepanja

- Evropski dnevi umetne obrti
www.journeesdesmetiersdart.fr/en-europe
- Obisk restavratorskih delovišč: Notre-Dame la Grande de Poitiers, Versailles, katedrala v Tournaiu itn.
- Sejem Denkmal v Leipzigu (Nemčija)
- Moj kazun – La mia casa, dejavnosti, povezane z dediščino v Vodnjanu, ki se osredotočajo na zaščito manjših suhozidanih poljskih zavetišč, ki so značilna za Istro (Hrvaška)
www.istria-culture.com/en/the-kazun-park-i174
- Mednarodni sejem dediščine (SIPC) v muzeju Louvre v Parizu (Francija)
www.patrimoineculturel.com/
- Teden »mladih in dediščine« v sklopu Dnevov evropske dediščine, ki se ga udeležujejo obrtniki; Building Heroes, izobraževalne dejavnosti v la Paix-Dieu, delavnice z obrtniki (Belgija, Valonija)
- Sejem Denkmal v Leipzigu (Nemčija)
<http://www.denkmal-leipzig.de/>
- Nagrada za kulturno dediščino, Svobodno hanzeatsko mesto Bremen (Nemčija)
<http://www.denkmalpflege.bremen.de/sixcms/detail.php?gsid=bremen160.c.2415.de>

Priporočilo D 4 **Izdelujte študije vplivov na dediščino za oživitev, gradnjo, načrtovanje in za infrastrukturne projekte.**

Primer ukrepanja

- [Operativne smernice Unesca](#) za izvajanje Konvencije o svetovni dediščini v povezavi z učinkovitimi sistemi upravljanja (ILF) navajajo, da so ocene vplivov, povezane s predlaganimi posegi, bistvene za vso svetovno dediščino ter da bi jih lahko prilagodili in s tem razširili na druge kategorije dediščine.

Priporočilo D 5 **Spodbujajte ponovno uporabo dediščine ter uporabo tradicionalnega znanja in praks.**

Primer ukrepanja

- Center Fraunhofer za energetske učinkovitost v zgodovinskih stavbah (Alte Schöfflerei, Kloster Benediktbeuern) (Nemčija)
www.denkmalpflege.fraunhofer.de/
- Obnova kulturne dediščine s pomočjo brezposelnih – HEREIN (Slovaška)
www.academia.edu/21653581/Strategic_Heritage_Conservation_Practices_Inclusion_of_the_Unemployed_in_Saving_Cultural_Heritage_in_Slovakia

Priporočilo D 6

Zagotavljajte, da se dediščino upošteva v razvojnih, prostorskih, okoljskih in energetskih politikah.

Primeri ukrepanja

- Nepovratna sredstva za obnovo »drobne dediščine« – HEREIN (Belgija, regija glavnega mesta Bruslja)
<http://patrimoine.brussels/liens/campagnes-programmes/petit-patrimoine-brochure-2015>
- Valonski kodeks prostorskega načrtovanja in dediščine (člen 209/1, CWATUP) (Belgija, Valonija)
- Tretje poročilo o ustvarjalnem gospodarstvu, Berlin (Nemčija)
<http://www.berlin.de/sen/kultur/en/cultural-policy/creative-economy/>

Priporočilo D 7

Dediščino upoštevajte v politikah razvoja trajnostnega turizma.

Primeri ukrepanja

- Kulturne poti Sveta Evrope
www.culture-routes.net/
- Strategija trajnostnega turizma v obmorski trdnjavi Suomenlinna, spomenika svetovne dediščine (Finska)
http://frantic.s3.amazonaws.com/suomenlinna/2015/06/Sustainable_Tourism_Strategy_062015_final_0.pdf
- Razkošni grajski hoteli (paradores) v Španiji
www.parador.es/en
- La Voie verte (Zelena pot) v južnem delu departmaja Ardèche: trajnostni način odkrivanja dediščine (Francija)
www.cc-gorgesardeche.fr/spip.php?rubrique33
- Omrežje »Grands sites de France« (Francija)
www.grandsitedefrance.com/
- Nepovratna sredstva za obnovo »drobne dediščine« – HEREIN (Belgija, regija glavnega mesta Bruslja)
<http://patrimoine.brussels/liens/campagnes-programmes/petit-patrimoine-brochure-2015>
- Shema za nepovratna vlaganja v kmečkem turizmu (Ciper)
www.rural-tourism.tph.moi.gov.cy
- Združenje »Petites cités de caractère de France«
www.petitescitesdecaractere.com/fr/lassociation-petites-cites-de-caractere-de-france
- Priročnik za kulturni turizem, Brandenburg (Nemčija)
http://www.mwfk.brandenburg.de/media_fast/4055/Leitfaden_Kulturtourismus.15995197.pdf

Priporočilo D 8

Ohranjajte, obnavljajte in obogatite dediščino, povečajte uporabo novih tehnologij.

Primeri ukrepanja

- Uporaba geografskega informacijskega sistema (GIS) za kartiranje nepremične kulturne dediščine ([seznam kulturne dediščine v Švici](#), [seznam kulturne dediščine v Valoniji](#))
- 3D-modeliranje v pomoč pri izdelavi študij in generalnih načrtov pred obnovo zgodovinskih spomenikov, npr. obnova katedrale Santa María Vitória-Gasteiz (Španija)
www.catedralvitoria.eus/ingles/restauracion_introduccion.php

- 3D-modeliranje in tiskanje
<http://ofti.org/la-modelisation-3d-en-archeologie-et-patrimoin/>
- Obisk opatije Jumièges s pomočjo nadgrajene resničnosti (Francija)
www.abbayedejumieges.fr/remontez-le-temps.html
- Digitalizacija arhivskih ustanov – HEREIN (Slovaška)
www.slovakiana.sk
www.opis.culture.gov.sk/uvod
- Arheološko raziskovanje najdišča z metodo LiDAR (Stonehenge, VB)
www.wessexarch.co.uk/stonehenge/explore-stonehenge-landscape-lidar-survey

Priporočilo D 9

Uporabljajte inovativne tehnike za predstavitev kulturne dediščine javnosti, obenem pa ohranjajte njeno celovitost.

Primeri ukrepanja

- Natančna reprodukcija jam (Chauvet, Lascaux, Altamira) (Francija)
Chauvet: <http://en.cavernedupontdarc.fr/>
Lascaux: www.lascaux.culture.fr/
Altamira: http://en.museodealtamira.mcu.es/Prehistoria_y_Arte/la_cueva.html
- »Dediščina na kotalkah«, obisk »s posebnim pridihom« (Belgija, regija glavnega mesta Bruslja)
www.reseau-idee.be/adresses-utiles/fiche.php?org_id=1233
- Bavarikon: bavarski portal za umetnost, kulturo in regionalne študije ter digitalizacijski koncepti za prenos analogne kulturne dediščine v druge nemške zvezne dežele (Nemčija)
www.bavarikon.de/
- Zbirka podatkov o (zgodovinskih) spomenikih Urada za spomeniško varstvo Svobodnega hanzeatskega mesta Bremna (Datenbank des Bremer Landesamtes für Denkmalpflege zu Baudenkmalern) (Nemčija)
<http://www.denkmalpflege.bremen.de/sixcms/detail.php?gsid=bremen160.c.4297.de>

Priporočilo D 10

Kulturno dediščino uporabljajte kot sredstvo za oblikovanje posebnega značaja regije ter za povečanje njene privlačnosti in prepoznavnosti.

Primeri ukrepanja

- Projekti Leader: Lokalne akcijske skupine (LAS) (Evropa)
http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/index_fr.htm
- Dediščinsko poslovno središče, ki se osredinja na keramično in podobno umetnost, Limoges (Francija)
www.museebal.fr/fr/restructuration-musee
- Mesta in dežele umetnosti in zgodovine (Francija)
www.vpah.culture.fr/
- Regionalni naravni parki (Francija)
www.parcs-naturels-regionaux.fr/
- Kulturni koncept deželne vlade Turingije (Nemčija)
<http://thueringen.de/imperia/md/content/tmbwk/kulturportal/kulturkonzept-thueringen.pdf>

Priporočilo D 11

Razvijte nove modele upravljanja, ki zagotovljajo, da ima dediščina korist od posrednih gospodarskih učinkov, ki jih ustvarja.

Primer ukrepanja

- Digitalizacija arhivskih ustanov – HEREIN (Slovaška)
www.slovakiana.sk
www.opis.culture.gov.sk/uvod

3. »SKLOP ZNANJA IN IZOBRAŽEVANJA«

Sklop »znanja in izobraževanja« (K) se osredinja na razmerje med dediščino in skupnim znanjem ter obsega povečevanje ozaveščenosti, usposabljanje in raziskave.

Izzivi

- K 1. Podpreti spodbujanje družbe znanja v skupni rabi
- K 2. Identificirati, ohranjati, prenašati ter izmenjevati znanja in spretnosti na področju dediščine
- K 3. Povečevati ozaveščenosti o vrednotah, ki jih posreduje dediščina
- K 4. Zagotavljati dostop do vseživljenjskega izobraževanja za deležnike na področju dediščine
- K 5. Jamčiti visoko strokovno raven vseh dediščinskih poklicev in obrti
- K 6. Podpirati, obogatiti in spodbujati medvladno sodelovanje
- K 7. Spodbujati dediščinske raziskave
- K 8. Pridobiti mlade, da se ukvarjajo z dediščino

Priporočila

Priporočilo K 1

Učinkoviteje vključite izobraževanje o dediščini v učne načrte .

Primeri ukrepanja

- Posvojite spomenik (Evropa)
www.heritagecouncil.ie/archaeology/our-initiatives/adopt-a-monument-ireland/
- Nagrada Europe Nostre, kategorija »izobraževanje, usposabljanje in povečevanje ozaveščenosti«
www.europanostrabelgium.be/fr/
- Interaktiven raziskovalno-varstven projekt, povezan s prenovo glavnega oltarja cerkve sv. Nikolaja, Talin – HEREIN (Estonija)
<http://nigulistemuuseum.ekm.ee/en/on-view/on-view/rode-altarpiece-in-close-up/>
- Nacionalno leto kulturne dediščine 2013 – HEREIN (Estonija)
www.parandiaasta.ee/en
- »Šole v graščinah« – HEREIN (Estonija)
<http://koolielu.ee/waramu/view/1-7da1a016-1e4e-4ea9-921a-705ce97f40c4>
- Izobraževalno gradivo za učitelje o lokalni kulturni dediščini – HEREIN (Estonija)
www.eays.edu.ee/aja/index.php/ajalooopetus/ajalugu/126-eesti-kulturiloo-oppematejal-eaus-2013
- Dostop do arhivov, knjižnic in muzejev z enim klikom (Finska)
www.finna.fi/?lng=en-gb
- Izobraževalni programi in tečajji, povezani z dediščino, ki jih organizira Valonska podeželska ustanova (Belgija)
www.frw.be
- Izobraževalne dejavnosti Središč za mestni razvoj v Valoniji (Belgija)
www.murla.be
- Šolski program »denkmal aktiv – Kulturerbe macht Schule« v izvedbi Nemške ustanove za spomeniško varstvo (Deutsche Stiftung Denkmalschutz)
Deutschen Stiftung Denkmalschutz »denkmal aktiv – Kulturerbe macht Schule« (Nemčija)
<http://denkmal-aktiv.de/>

Priporočilo K 2

Sprijemajte ukrepe za spodbujanje mladih, da se ukvarjajo z dediščino.

Primeri ukrepanja

- Fotografski natečaj EPIM
www.nike-kultur.ch/fr/concours-photographique-pour-les-jeunes/
- Spomeniške/Muzejske noči
www.monument-tracker.com/nuit-europeenne-musees/
- Nacionalno leto kulturne dediščine 2013 – HEREIN (Estonija)
www.parandiaasta.ee/en
- »Šole v graščinah« – HEREIN (Estonija)
<http://koolielu.ee/waramu/view/1-7da1a016-1e4e-4ea9-921a-705ce97f40c4>
- Interaktiven raziskovalno-varstven projekt, povezan s prenovo glavnega oltarja cerkve sv. Nikolaja, Talin – HEREIN (Estonija)
<http://nigulistemuuseum.ekm.ee/en/on-view/on-view/rode-altarpiece-in-close-up/>
- Natečaj ustvarjalcev kulturne dediščine za otroke in mlade v sklopu Dnevov evropske dediščine (Finska)
www.kulttuuriperintokasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/04/Cultural-Heritage-Makers2015_Instructions.pdf
<http://europeanheritagedays.com/Event/a3a5d/Cultural-Heritagemakers-LANevent-for-the-Finnish-Youth.html>
- »Kulturno-športna dovolilnica« za osebe od 15. do 30. leta: knjižica, ki omogoča 9 vstopov na lokacijah v regiji Loire (Francija)
www.pack15-30.fr/?id=18
- Kulturni boni – HEREIN (Slovaška)
www.kulturnepoukazy.sk/kp16/
- Televizijska oddaja Het Klokhuis o Unescovi svetovni dediščini (Nizozemska)
www.hetklokhuis.nl/

Priporočilo K 3

Spodbujajte ustvarjalnost in s tem vzbudite zanimanje občinstva za dediščino.

Primeri ukrepanja

- Nacionalno leto kulturne dediščine 2013 – HEREIN (Estonija)
www.parandiaasta.ee/en
- »Šole v graščinah« – HEREIN (Estonija)
<http://koolielu.ee/waramu/view/1-7da1a016-1e4e-4ea9-921a-705ce97f40c4>
- Interaktiven raziskovalno-varstven projekt, povezan s prenovo glavnega oltarja cerkve sv. Nikolaja, Talin – HEREIN (Estonija)
<http://nigulistemuuseum.ekm.ee/en/on-view/on-view/rode-altarpiece-in-close-up/>
- »La nuit des pêcheries« v izvedbi društva »Territoires imaginaires« na atlantski obali (Francija)
<http://territoires-imaginaires.fr/>
- Anatomija otokov, Vis (Hrvaška)
www.anatomija-otoka.com/
- Festival Xarkis (Ciper)
www.xarkis.org
- Posvojite spomenik (Evropa), več spomenikov, npr.:
www.archaeologyscotland.org.uk/our-projects/adopt-monument

Priporočilo K 4

Zagotavljajte optimalno usposabljanje nestrokovnih akterjev in strokovnjakov iz drugih sektorjev, ki so povezani z dediščino.

Primeri ukrepanja

- Usposabljanje za vodnike, ki ga organizira evropsko omrežje Zveze cistercijanskih opatij in spomenikov (Evropa)
www.cister.net/?lang=en
- Pobuda »Europe Tour« je namenjena obogatitvi podeželskih območij in s tem na teh območjih razviti potencial kulturnega turizma, ki si prizadeva izboljšati poklicne kvalifikacije deležnikov na območjih s podeželskim kulturnim turizmom (Evropa).
www.europetour.tips/
- Tematski dan, analiza vasi, npr. dejavnosti Svetov za arhitekturo, urbanistično načrtovanje in okolje (CAUE) (Francija)
www.fncaue.com/
- Modul za usposabljanje v kmečkem turizmu in vloga dediščine pri namestitvi obiskovalcev podeželja
www.forum-synergies.eu/bdf_motcle-dossier-14_fr.html
- Usposabljanje obrtnikov za restavratorske obrti (Ausbildung von Handwerkern zu »Restauratoren im Handwerk«) (Nemčija)
www.restaurator-im-Handwerk.de

Priporočilo K 5

Uvajajte raznovrstnejšo ponudbo sistemov usposabljanja dediščinskih strokovnjakov.

Primeri ukrepanja

- »Erasmus za vajence«, poskusni program, ki ga je izvajalo 11 francoskih in nemških podjetij, 2016
www.agence-erasmus.fr/projet/39/1-erasmus-des-apprentis-le-projet-euroapprentissage
- Nacionalno leto kulturne dediščine 2013 – HEREIN (Estonija)
www.parandiaasta.ee/en
- Interaktiven raziskovalno-varstven projekt, povezan s prenovno glavnega oltarja cerkve sv. Nikolaja, Talin – HEREIN (Estonija)
<http://nigulistemuuseum.ekm.ee/en/on-view/on-view/rode-altarpiece-in-close-up/>
- Informativni dan in dan usposabljanja o načrtu za digitalizacijo Ministrstva za kulturo (Francija)
www.culturecommunication.gouv.fr/Politiques-ministerielles/Patrimoine-ethnologique/Soutiens-a-la-recherche/Plan-de-numerisation
- »Turneja po Evropi v 22 dneh«, program mobilnosti za vajence, stare od 18 do 25 let, regija Poitou-Charentes (Francija)
www.alternance-en-region.com/articles/tour-deurope-des-apprentis-en-22-jours-520.html
- Podiplomski študij na Akademiji dediščine, ki sta ga leta 2001 ustanovila Mednarodni center za kulturo in Ekonomska univerza v Krakovu (Poljska)
<http://mck.krakow.pl/a-post-graduate-studies>
- Zavod za usposabljanje, Propstei Johannisberg Fulda (Nemčija)
www.propstei-Johannesburg.de

- Akademija Nemške ustanove za spomeniško varstvo (Deutsche Stiftung Denkmalschutz) (Nemčija)
www.denkmalakademie.de

Priporočilo K 6

Razvijajte banke znanja o lokalnih in tradicionalnih gradivih, tehnikah ter praktičnih izkušnjah.

Primeri ukrepanja

- Usposabljanje zidarjev za ometanje z apnom (združenje Maisons paysannes de France); Središče za usposabljanje na področju dediščinskih obrti v nekdanji opatiji la Paix-Dieu, Amay
www.institutdupatrimoine.be/index.php/missions/metiers-du-patrimoine
- Umetniško-obrtni inštitut (Francija)
www.institut-metiersdart.org/
- Nacionalni umetniško-obrtni konservatorij (CNAM), Pariz (Francija)
<http://the.cnam.eu/>
- Dinamični konservatorij tehničnih spretnosti: zbirka podatkov, avdio-vizualna in izobraževalna orodja, Center za izobraževanje odraslih Ventoux, regija Provansa-Alpe-Azurna obala (Francija)
www.upventoux.org/conservatoire-dynamique-gestes-techniques/
- Knjižnica gradiv Pariške nacionalne fakultete za arhitekturo, Val-de-Seine (Francija)
www.paris-belleville.archi.fr/materiautheque_180
- Komplet za odkrivanje: Gradiva in stavbe v departmaju Seine-Saint-Denis (Francija)
www.seine-saint-denis.fr/Dispositifs-educatifs-patrimoniaux.html
- Elektronska enciklopedija tradicionalne popularne kulture – HEREIN (Slovaška)
www.ludovakultura.sk/index.php?id=11)
- Knjižnica z gradivi v središču za usposabljanje dediščinskih obrti v nekdanji opatiji la Paix-Dieu (Belgija, Valonija)
www.institutdupatrimoine.be/index.php/missions/metiers-du-patrimoine

Priporočilo K 7

Poskrbite za prenos znanja in spretnosti, povezanih z dediščinskimi poklici.

Primeri ukrepanja

- Lončarski natečaji, razstave, pridobivanje zmagovalnih del prek muzeja v kraju Raeren (nemško govoreči del Belgije), http://toepfereimuseum.org/en_EN/museum
- Center tradicionalnih obrti v Ličko-Senjski županiji (Hrvaška)
- Nacionalno leto kulturne dediščine 2013 – HEREIN (Estonija)
www.parandiaasta.ee/en
- Čipkarska šola, Puy-en Velay (Francija)
www.ladentelledupuy.com/
- Usposabljanje ljudi, ki se vračajo na trg dela: kopiranje starih bronastih predmetov in oblikovanje predmetov v muzeju Saint-Denis (Francija)
www.musee-saint-denis.fr
- Pro Monumenta: preventivni ukrepi z vzdrževanjem – HEREIN (Slovaška)
www.promonumenta.sk/
www.pamiatky.sk/sk/page/pro-monumenta

- Obrtna šola: Center za ljudsko umetniško ustvarjanje – HEREIN (Slovaška)
www.uluv.sk/sk; craft@uluv.sk
- Centri za usposabljanje na področju dediščine in obrti (omrežje Sveta Evrope):
- Center za restavratorstvo in spomeniško varstvo (Zentrum für Restaurierung und Denkmalpflege), Herrstein (Nemčija)
<http://hwk-koblenz.de/index.php?id=75>
- Center za usposabljanje na področju dediščine in obrti v nekdanji opatiji la Paix-Dieu, Amay (Belgija, Valonija)
www.institutdupatrimoine.be/index.php/missions/metiers-du-patrimoine
- Centro Albayzin, Andaluzijska šola za restavratorstvo (Escuela Andaluza de Restauración) (Španija)
www.crnartesia.com/index.php/relaciones-institucionales/132-convenios/193-asociacion-granadina-de-artesanos
- Šola v Avignonu (Francija)
www.ecole-avignon.com/
- REMPART (Francija)
www.rempart.com/
- Mednarodni center za usposabljanje na področju zaščite stavbne dediščine (Romunija)
www.heritage training-banffycastle.org/index.php/en/
- Nacionalna skupina za usposabljanje na področju dediščine ter projekti, povezani z varstvom, obnovo in s skupnostjo, ki se izvajajo po vsem severovzhodu Anglije, v grofiji Cumbrii ter v Severnem Yorkshiru (Velika Britanija)
www.the-nhtg.org.uk/
- Center za restavratorstvo in spomeniško varstvo, Herrstein (Nemčija) (Zentrum für Restaurierung und Denkmalpflege)
<http://hwk-koblenz.de/index.php?id=372>

Priporočilo K 8

Jamčite za usposobljenost strokovnjakov, ki delajo z dediščino s pravnim statusom.

Primeri ukrepanja

- Fondazione Villa Fabris, Centro Europeo per i Mestieri del Patrimonio (Italija)
www.villafabris.it/it/villa-fabris/
- Raziskovalno zaveznitvo za kulturno dediščino (Nemčija)
www.forschungsallianz-kulturerbe.de

Priporočilo K 9

Razvijajte študijske in raziskovalne programe, ki odražajo potrebe dediščinskega sektorja, ter izmenjavo rezultatov.

Primeri ukrepanja

- Evropski projekt »Podnebje za kulturo« za ocenjevanje učinka podnebnih sprememb na kulturno dediščino
www.climateforculture.eu
- Pobuda za skupno načrtovanje »Kulturna dediščina in globalne spremembe«
www.jpi-culturalheritage.eu/
- Nacionalno leto kulturne dediščine 2013 – HEREIN (Estonija)
www.parandiaasta.ee/en

- Interaktiven raziskovalno-varstven projekt, povezan s prenovno glavnega oltarja cerkve sv. Nikolaja, Talin – HEREIN (Estonija)
<http://nigulistemuuseum.ekm.ee/en/on-view/on-view/rode-altarpiece-in-close-up/>
- Encatc (Francija – Evropa)
www.encatc.org/
- Revija »Culture et Recherche« (Kultura in raziskovanje) Ministrstva za kulturo (Francija)
www.culturecommunication.gouv.fr/Politiques-ministerielles/Recherche-Enseignement-superieur-Technologie/La-recherche/La-revue-Culture-et-Recherche
- Raziskovalno-založniške dejavnosti »Herito«, ICC, Krakov (Poljska)
www.herito.pl/en/icc-online-bookshop-regulations
- Program za evropsko kulturno dediščino Univerze Viadrina v Frankfurtu na Odri (Nemčija)
www.denkmalpflege-viadrina.de

Priporočilo K 10

Spodbujajte in podpirajte razvoj omrežij

Primeri ukrepanja

- Evropska koalicija za dediščino (Alliance 3.3)
<http://europeanheritagealliance.eu/about/>
- Europa Nostra
www.europanostra.org/
- Centri za kulturna srečanja (Cultural Encounter Centres)
www.accr-europe.org/?lang=en
- Omrežje HEREIN, platforma za dialog in izmenjavo, ki omogoča npr. sodelovanje med ministrstvi in ustanovami, ki so odgovorni za upravljanje evropske dediščine.
www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Herein/Default_en.asp
- FEMP: Evropsko združenje za dediščinske obrti
www.ecole-avignon.com/fr_FR/Ecole-Avignon/Actualites/Presse/Federation-europeenne-pour-les-Metiers-du-Patrimoine-bati
- »Kulturna dediščina nekaj velja v Evropi« [Cultural Heritage Counts for Europe], evropski raziskovalni projekt, ki ga izvaja konzorcij partnerjev (Evropska mreža izobraževalnih središč za upravljanje kulture – ENCATC, Mednarodni center za varstvo dediščine Raymond Lemaire – RLICC, ICC; koordinator je Europa Nostra)
http://ec.europa.eu/culture/news/2015/0612-cultural-heritage-counts_en.htm
- Interaktiven raziskovalno-varstven projekt, povezan s prenovno glavnega oltarja cerkve sv. Nikolaja, Talin – HEREIN (Estonija)
<http://nigulistemuuseum.ekm.ee/en/on-view/on-view/rode-altarpiece-in-close-up/>
- Evropska pot industrijske dediščine (ERIH) (Nemčija)
<http://www.erih.net/>

Priporočilo K 11

Dediščino raziskujte kot vir znanja, navdiha in ustvarjalnosti.

Primeri ukrepanja

- Oda navpičnosti (Ode to Verticality): žongler v opatiji, Mont-Saint-Michel (Francija)
www.mouvement.net/critiques/critiques/spiritualite-du-corps

- Agost, majhna vas blizu kraja Alicante: tradicionalna in sodobna keramika v sklopu pristopa trajnostnega razvoja, ki je del znanstvene raziskave, ter muzej z razstavami posameznih avtorjev in državne ter mednarodne delavnice (Španija)
www.museoagost.com/cms/
- Nacionalno leto kulturne dediščine 2013 – HEREIN (Estonija)
www.parandiaasta.ee/en
- »Šole v graščinah« – HEREIN (Estonija)
<http://koolielu.ee/waramu/view/1-7da1a016-1e4e-4ea9-921a-705ce97f40c4>
- Interaktiven raziskovalno-varstven projekt, povezan s prenovo glavnega oltarja cerkve sv. Nikolaja, Talin – HEREIN (Estonija)
<http://nigulistemuuseum.ekm.ee/en/on-view/on-view/rode-altarpiece-in-close-up/>
- Rijksmuseum Amsterdam – Rijks Studio: ustvarite svojo umetnino z muzejskimi podobami (Nizozemska)
www.rijksmuseum.nl/nl/rijksstudio?gclid=CLnQsLD87c0CFQaNGwodrl0FTQ